

UNIVERZITA PALACKÉHO OLMOUC
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

Diplomová práce

Vojtěch Pavlík

Obecné a specifické rysy gymnaziálního školství v českých zemích ve zvoleném regionu v období socialismu (1948-1989)– Na příkladu šumperského gymnázia v letech (1948 - 1989)

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Obecné a specifické rysy gymnaziálního školství v českých zemích ve zvoleném regionu v období socialismu (1948-1989) vypracoval samostatně a pod odborným dohledem doc. PhDr. Karel Konečný CSc. a použil jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne:

Anotace:

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat gymnaziální reformy od roku 1948 až po rok 1989, a to od tzv. Nejedlého reformy, jedenáctiletky, až po období tzv. normalizace prostřednictvím almanachů, dobových tištěných dokumentů, webových stránek a archivních materiálů. Soustředí se především na formování gymnázia v Šumperku, na jeho společenský vývoj, dále se pak zaměřuje na charakteristiku i gymnázia, který se měnil v průběhu času. Práce popisuje také ideologii a indoktrinaci, které výrazně ovlivňovaly samotné vzdělávání.

Klíčová slova:

Gymnaziální školství, reformy školství, socialismus, komunismus, propaganda a indoktrinace, olomoucký kraj, socialistická mládež, socialističtí učitelé, Gymnasium Šumperk

Annotation:

This final thesis is focused on school reforms from 1948 to 1989, from the so-called Nejedlý reform, eleven-year-olds types of schools, until the period of so-called normalization. The thesis uses almanacs, contemporary printed documents, websites and archival materials as the main sources of information. It is mainly focused on the formation of grammar school education in the Šumperk, its deterioration as well as its following re-emergence. The thesis deals with the society view on grammar schools in the period of socialism. The thesis also describes the specific features of grammar schools and their changes during the time. Finally, ideology and indoctrination which greatly affected the education are described.

Key words:

Gymnasium, education reforms, socialism, communism, propaganda and indoctrination, Šumperk gymnasium, socialist youth, socialist teacher

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. PhDr. Karel Konečný CSc. za odborné vedení mé diplomové práce, vstřícnost, věcné připomínky, které mi poskytl při jejím zpracování. Poděkování patří také Státnímu okresní archiv Šumperk za odbornou literaturu.

Obsah

Úvod.....	7
.....	8
1. Politický a historický kontext.....	9
1.2 Socialistické a komunistické školství.....	13
2. Vnik gymnázia v Šumperku a jeho vývoj do roku 1945.....	16
.....	18
3. Gymnaziální léta 1948-1953.....	19
3.1 Vítězný únor – Nejedlého reforma.....	20
3.2 Gymnázium Šumperk 1948 - 1953.....	22
.....	22
3.3 Školní rok 1948-1949.....	22
3.4 Školní rok 1949 – 1950.....	22
3.5 Školní rok 1951 - 1952.....	23
4. Jedenáctiletky 1953 – 1960.....	23
4.1 Jedenáctiletka na šumperském gymnáziu.....	24
5. Návrat k všeobecně vzdělávacím škol 1960-1968.....	26
5.1 Návrat k všeobecně vzdělávacím škol 1960-1968 na šumperském gymnáziu.....	27
6. Gymnázium v Šumperku v dobách normalizace.....	29
7. 80.léta gymnaziálního školství.....	31
7.1 80. léta na Gymnázium v Šumperku.....	32
7.1.1 Historický rok šumperského gymnázia.....	33
7.1.2 Hlavní úkoly školy.....	33
7.1.3 Dostavba školy.....	35
7.3 Rozpad vedoucí úlohy KSČ na gymnáziích.....	36
7.4 Situace na gymnázium Šumperk po roce 1989.....	37
8. Učitel v socialistické škole.....	38
8.1 Vzdělání učitelů.....	38
9. Propaganda a indoktrinace.....	39
9.1 Propaganda.....	40
9.1.1 Analýza propagandy.....	40
9.2 Indoktrinace.....	41
9.3 Rozdíl mezi propagandou a indoktrinací.....	41
9.4 Propaganda a její vliv na děti a mládež v Československu.....	42
9.5 Propaganda v totalitním školství.....	43
10. Školní a mimoškolní aktivity.....	44
10.1 Pionýrská organizace.....	44
10.2 Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ).....	46
10.3 Československý svaz mládeže.....	46
10.4 Prázdninové brigády pro žáky i učitele.....	46
10.5 Bramborové brigády.....	47
10.6 Oslavy a tradice.....	47
10.6.1 Svátek matek.....	48
10.6.2 Mezinárodní den žen.....	48
10.6.3 Spartakiády.....	49
10.6.4 Šumperská 25 a 50.....	49
11. Významné osobnosti šumperského gymnázia.....	51
Ondřej Sokol.....	51
Anežka Kovalová.....	51

Jaroslav Miller.....	52
Zdeněk Brož.....	52
12. Praktická část.....	53
Závěr.....	56
Seznam použité literatury:.....	58
Internetové zdroje.....	58
Almanachy, osnovy a jiné prameny.....	58
Legislativní normy.....	59
Literatura.....	60
Použité zkratky.....	62
Přílohy:.....	63

Úvod

Tématem mé diplomové práce je Obecné a specifické rysy gymnaziálního školství v českých zemích ve zvoleném regionu v období socialismu (1948-1989). Cílem práce je zmapovat období a popsat každodenní život a proměny gymnázií v kontextu s historickými událostmi v období od roku 1948 až po rok 1989. Školství bylo ovlivněno mnoha faktory, koncem druhém světové války, nástupu komunistů k moci a jejich přímé vměšování do pedagogické sféry normalizací nebo obecnými změnami v gymnaziálním školství např. Změna na jedenáctiletou střední všeobecně vzdělávací školu. Tyto události měly značný vliv i na gymnázia v Šumperku.

Cílem diplomové práce je poskytnout náhled na dějinný vývoje českého gymnaziálního školství v Šumperku a to od jeho raného počátku a následně od roku 1948 až po rok 1989. Shrnout stručný historický vývoj města, tak i zmapovat historii gymnázia v Šumperku. Nahlídnou do každodenní naplně žáků gymnázia a jeho školní a mimoškolní aktivity. Vlivy, které měnily gymnaziální školství a stručně je vystihnout i se zákony, které to způsobily. Seznámit s významnými osobnostmi gymnázia Šumperk a nahlédnout i na učitele, které je vzdělávali.

Ve své práci praktikuji především metodu přímou, kdy jsem čerpal především ze Soka Šumperk. Čerpal jsem z kronik gymnázia Šumperk a jejich vývoj. Právě nejdůležitější data se pak snažím interpretovat ve své práci. V závěru práce pak používám biografickou metodu, kde seznamuji se zajímavými osobnostmi gymnázia Šumperk. Především s těmi, kteří se podíleli na glorifikaci gymnázia a to v oblasti sportu, vědy či politiky. Práce je rozdělena na dvě části: Praktickou, kde právě interpretuji data, která jsem nashromáždil a didakticky praktickou, která obsahuje didaktickou hru se zaměřením na významné osobnosti gymnázia Šumperk.

Pro svou diplomovou práci jsem čerpal ze Státního okresního archivu v Šumperku, kde jsem našel spoustu materiálů a to především kroniky, sborníky a almanachy, které poukazují na vývoji společnosti a školském životě v době socialismu na gymnázium v Šumperku. K nahlédnutí zde jsou spisy z dob vzniku škol na území Šumperka, almanachy, sborníky, které se zabývají historií školy. Taktéž jsem využíval internet k dohledání odborné literatury nebo odborným článkům. Čerpal jsem z webových stránek školy, kde jsou informace o historických souvislostech, významných osobnostech nebo rekonstrukci školy. Informace o škole jsem čerpal z literatury pojednávající o vývoji středoškolských zákonů a vzdělání učitelů.

Kapitoly jsou rozděleny tak, aby čtenář pochopil posloupnost vývoje gymnaziálního školství. V úvodu se zabývám stručnou historií města a politicko-historickým kontextem, aby čtenář pochopil dobu, ve které se jednotlivé proměny odehrávají. Hlavní význam pak pochopitelně v kapitole přikládám k samotnému socialistickému školství na gymnáziu v Šumperku.

Ve další kapitole už postupujeme chronologicky, podle vydaných zákonů nebo osnov. Důraz kladu na Šumperské gymnáziu, které se v té době potýkalo s mnoha problémy tehdejší doby a zákonů. Ve škole, v určité periodě chyběl kvalifikovaný personál a v některých fázích se zase naopak dokázal adaptovat na nové změny. Největší důraz kladu na obecný vývoj Šumperské gymnázia, jeho změny ve výuce, změny v kantorském prostředí a především, jak se gymnázium dokázalo adaptovat na vývoj středního školství v době socialismu.

Na konci práce zmiňuji pojmy propaganda a indoktrinace, které významně ovlivnily gymnaziální školství i samotnou dobu (1948-1989). V rámci navštěvování gymnázia žáci byli povinni udržovat i mimoškolní aktivity nebo se účastnit brigád, výletů nebo oslavovat významné dny. O významných osobnostech gymnázia se pak zmiňuji na konci své práce.

1. Politický a historický kontext

Kterým směrem se obnovená Československá republika po válce vydá, naznačila již smlouva o vzájemné poválečné spolupráci se Sovětským svazem, která byla podepsána v prosinci 1943 mezi Stalinem a Benešem. Beneš doufal, že Československo se stane mostem mezi východem a západem, k čemuž ovšem nedošlo.¹

Politický systém se po válce změnil, právní kontinuita navazovala na první republiku, ale zahraniční orientace se změnila – na Sovětský svaz. Politické spektrum bylo výrazně omezeno. Povoleny byly pouze levicové strany a lidovci. Počátkem dubna 1945 byla ustanovena vláda, kde z pětadvaceti ministrů komunisté ovládali sice pouhých šest, ale měli důležité pozice, např. ministra vnitra či ministerstvo zemědělství.²

První pováleční volby do Národní fronty se odehrály v květnu 1946. V českých zemích zvítězila jednoznačně KSČ, která ve sněmovně získala třiadvadesát poslanců, na Slovensku ovšem byla situace jiná – zvítězila demokratická strana, která měla 62%. V celostátním sčítání měla navrch KSČ a předsedou vlády se stal komunista Klement Gottwald. V tajnosti se začala KSČ, připravovat na úplné převzetí moci.³

Tyto přípravy na převzetí moci vyvrcholily v polovině února 1948, kdy komunistický ministr vnitra Václav Nosek rozhodl, že bez uvědomění vlády obmění několik velitelů sboru národní bezpečnosti (SNB) v Praze za členy komunistické strany. Ministři z národně socialistické strany pohrozili, že proti tomuto kroku podají demisi, podpořili je i lidovci a slovenští demokraté, ale sociální demokraté zůstali zdrženliví. Dvacátého února 1948 pak dvanáct demokratických ministrů opravdu podalo demisi. Doufali, že ji prezident nepřijme a raději vyhlásí předčasné volby, k tomu ovšem nedošlo, protože k demisi se nepřidali sociální demokraté a dva nestraníci, proto vláda, ve které setrvalo čtrnáct ministrů, zůstala usnášení hodná.⁴

Tímto bylo převzetí moci dovršeno, prezident Beneš ustoupil a jmenoval novou vládu, kterou navrhl Klement Gottwald. Komunistům nově připadla vládní většina.⁵

Kompletní převzetí moci bylo dokončeno v květnu 1948, kdy byla přijata nová komunistická ústava a byly uspořádány předčasné volby do parlamentu, kdy poprvé všechny politické strany kandidovaly na společné listině. Po volbách abdikoval prezident Beneš, který

1 Adamová, K., Lojek, A., Schelle K., & Tauchen, J. (2015). Velké dějiny zemí Koruny české (s. 486). Praha: Paseka

2 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 207-207) Brno: Clio.

3 Adamová, K., Lojek, A., Schelle. K., & Tauchen, J. (2015). Velké dějiny zemí Koruny české (s. 494-499) Praha: Paseka.

4 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 216-217). Brno: Clio

5 Kvaček, R. (2002). České dějiny II. (s. 184). Praha: SPL – Práce

předtím odmítl podepsat novou ústavu i nový volební zákon. Jeho funkci převzal Klement Gottwald.⁶

Ovšem komunistická strana Československa nepřešla rovnou k budování ideální beztřídní společnosti, tento cíl odložila až na příští generaci. Pro současnou generaci plánovala pouze přechodný stupeň na cestě ke komunismu - tzv. socialismus. Komunisté usilovali o komunismus tzv. sovětského typu, který spočíval v byrokratickém řízení společnosti „shora“ bez jakýchkoliv demokratických prvků. Za cíl si komunistická strana dala odbourat společenské rozdíly.⁷

Pro dosažení vytyčených cílů bylo nutno nejdříve společnost mocensky ovládnout. Nezávislé zájmové organizace jako například Junák a Sokol zanikly.⁸ Ovšem Komunistická strana Československa založila vlastní organizace, roku 1949 vznikl Československý svaz mládeže a Pionýrská organizace Československého svazu mládeže. „*Svaz mládeže a pionýrská organizace nejsou dílem náhody, ale zobecněním úsilí o lepší budoucnost, o nadšené a aktivní mládí, o bezstarostné, šťastné dětství. V procesu svého zrodu a při naplňování své historické úlohy získalo revoluční hnutí dětí a mládeže svoji tvář, podobu a rysy, charakteristické pro mládí, pro pokrok, pro spravedlivé uspořádání lidské společnosti, pro socialismus a komunismus.*“⁹ Posláním Pionýru bylo pomoci vychovat nejmladší děti pod vedením komunistické strany v duchu socialismu a komunismu. Stranické orgány převzaly důslednou kontrolu nad vydáváním novin, časopisů i knih. Pod dohledem cenzury se ocitla i filmová a divadelní tvorba. Státem kontrolovaná kultura se měla stát součástí propagandy.¹⁰

Nástup komunistů znamenal, že moc se soustředila do rukou úzkého okruhu představitelů strany. Docházelo také k centralizaci, čím dál více pravomocí se přenášelo na centrální orgány. Velké změny postihlo i hospodářství, docházelo k jeho kolektivizaci.¹¹

Od roku 1954 zůstaly jen národní podniky a svobodný trh založený na konkurenci zanikl. Základním rysem socialistické ekonomiky bylo důsledné plánování. Výstavba socialismu měla postupovat podle předem schválených pětiletých hospodářských plánů, tzv. pětiletěk.¹²

Budování socialistické společnosti v první polovině padesátých let poznamenaly policejní, soudní i mimosoudní represe. Počet perzekvovaných překročil několik set tisíc lidí. Byl to například generál Heliodor Píka, legionář a významný představitel protinacistického odboje, národně socialistická poslankyně Milada Horáková, hokejista Bohuslav Modrý, proběhly procesy i s představiteli církve, například s farářem Josefem Toufarem. Perzekuce se dotkly i představitelů

6 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 212-219). Brno: Clio

7 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 212-219). Brno: Clio

8 Tamtéž, s. 220

9 Svatoš, Z. (1978). Pionýrská encyklopedie 1. (s. 18). Praha: Mladá fronta

10 Svatoš, Z. (1978). Pionýrská encyklopedie 1. (s. 18). Praha: Mladá fronta

11 Cuhra, J., Ellinger, J., Gjuríčová, A., Smetana, V., (2006). České země v evropských dějinách. Čtvrtý díl od roku 1918. (s.187-191). Praha: Paseka

12 Tamtéž, s. 221

z řad komunistické strany, které vyvrcholily roku 1952 procesem s bývalým generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským, a doznávaly roku 1954 v procesu s budoucím generálním tajemníkem KSČ a prezidentem Gustávem Husákem, který byl odsouzen na doživotí.¹³

Přelom 50. a 60. let se vyznačoval ve většině států východního komunistického bloku pozvolným politickým uvolňováním. Toto uvolňování spustil 20. sjezd Komunistické strany (KSSS) v roce 1956, na kterém nový tajemník ÚV KSSS Nikita Chruščov pronesl projev, ve kterém vystavil předchozí stalinské období kritice. V Československu odbourávání stalinismu postupovalo pomalu a jen pod nátlakem Moskvy. Vlna represí a masových perzekucí z 50. let skončila, naopak začínalo období rehabilitací a uvolňování.¹⁴

V roce 1957 se novým prezidentem stal Antonín Novotný, který byl méně radikální než jeho předchůdci. Navíc v 60. letech nastoupila nová generace politiků, která již studovala za socialismu a nic jiného nezažila.¹⁵

Jedenáctého července 1960 byla přijata nová ústava, která měnila název státu z Československé republiky na Československou socialistickou republiku.¹⁶

V 60. letech společnost zažívala mnohé změny, někdy se šedesátá léta označují také jako „zlatá šedesátá“. Začal se poslouchat západní rozhlas, oblíbené se staly divadla jako např. Na zábradlí, Semafor, do kin přicházely významné a úspěšné filmy jako Oscarem oceněné Ostře sledované vlaky či Obchod na Korze.¹⁷

V lednu 1968 se prvním tajemníkem ústředního výboru KSČ stal Alexander Dubček a začala vlna reformů a částečná liberalizace ekonomiky, ovšem vedoucí úloha KSČ měla být zachována. Jednou z nejvýznamnějších reformů bylo uvolnění cenzury a následně i její úplné zrušení.¹⁸ Během srpna 1968 byly v Bratislavě podepsány představiteli SSSR, Polska, Německé demokratické republiky, Maďarska, Bulharska a Československa Bratislavské smlouvy, ve kterých státy podepsaly věrnost marxismu-leninismu, proletářskému internacionalismu a deklarovaly svůj boj proti buržoaznímu kapitalismu. Sovětský svaz také vyjádřil svůj záměr k intervenci do těch zemí, kde někteří představitelé daného státu začnou prosazovat kapitalistický systém.¹⁹

V noci z dvacátého na dvacátého prvního srpna 1968 na území Československa vstoupily vojska Varšavské smlouvy. Reformní křídlo KSČ sovětskou intervenci odsoudilo, vyzývalo ovšem obyvatelstvo ke klidu, jenže výzva se mýjela účinkem. Lidé se snažili zastavit invazní tanky a diskutovat s vojáky. Prezident Ludvík Svoboda invazi neodsoudil, reformní křídlo v čele

13 Cuhra, J., Ellinger, J., Gjuríčová, A., Smetana, V., (2006). České země v evropských dějinách. Čtvrtý díl od roku 1918. (s.187-191). Praha: Paseka

14 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 240). Brno: Clio.

15 Tamtéž, s. 221

16 Kvaček, R. (2002). České dějiny II. (s. 202-203). Praha: SPL – Prác

17 Cuhra, J., Ellinger, J., Gjuríčová A., Smetana V., (2006). České země v evropských dějinách. Čtvrtý díl od roku 1918. (s. 228-229). Praha: Paseka

18 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 245). Brno: Clio.

19 Tamtéž, s. 263

s Dubčekem bylo pozatýkáno. Představitelé reformního křídla, konzervativců a prezident Svoboda odletěli na jednání do Moskvy, kde po dlouhých jednáních československá delegace podepsala moskevský protokol, což je dokument, který jako celek představuje jasné omezení státní suverenity Československa. Od tohoto momentu se situace vracela zpět do stavu před lednem 1968 a začalo období tzv. Normalizace. Okupace a následné nastolení nedemokratického systému vyvolalo několik protestů. Mezi nejznámější patří sebeupálení studenta Jana Palacha, jehož pohřeb se pak proměnil v celonárodní manifestaci proti komunistickému režimu, ovšem neúspěšně. I ve vedení KSČ došlo k několika změnám, reformní křídlo s Dubčekem bylo „odklizeno“ z významných pozic, začala čistka nejen ve státní správě, ale i společenských organizacích.²⁰

V době normalizace československá společnost i hospodářství stagnovalo, systém pouze přežíval. Lidé se přestali zajímat o veřejné záležitosti, pořizovali si chalupy, jezdili na letní dovolené k Jadranskému moři. Toužili po luxusu, a za jeho vrchol se považoval nákup v obchodních domech Tuzex, které jako jediné nabízely širší nabídku zboží, platit se ale dalo pouze tzv. bony či valuty. V ostatních obchodech byl sortiment značně omezen, základního zboží bylo dostatek, ale tropického ovoce, zahraničních nápojů, kvalitního masa, a především spotřebního zboží bylo nedostatek a většinou se dalo sehnat jen „pod pultem“. V každé domácnosti se součástí stala i televize, ačkoli úroveň filmové tvorby, která v 60. letech dosahovala vrcholu, výrazně poklesla. Televize se zaměřila spíše na lehčí žánry, jako jsou pořady pro děti, zábavné pořady či rodinné seriály.²¹

Ačkoli se v 70. letech zdálo zhroucení komunistického režimu jako pouhá utopie, zformovalo se v tomto období občanské opoziční hnutí, jehož výsledkem bylo Prohlášení Charty 77. Režim proti Chartě okamžitě zakročil a podnikl proti ní dehonestující mediální kampaň. Až do roku 1988 zůstávala Charta 77 jedinou zřetelně opoziční silou proti režimu.²² Roku 1988 se v Československu začala obnovovat nezávislá občanská společnost. Dvacátého prvního srpna 1988 se začaly konat první větší protirežimní demonstrace. Bezpečnostní složky proti těmto demonstracím tvrdě zasáhly, ale ani to demonstrantům nezabránilo se sejít dvacátého osmého října 1988 znovu. Již na konci roku 1988 se zdálo, že režim ztrácí dech, ovšem vzápětí se režim vrátil k represím a tvrdým metodám policejního státu.²³

V lednu 1989 se konaly protivládní demonstrace během tzv. Palachova týdne, nicméně ty byly násilně potlačeny. Přední představitel Charty 77, Václav Havel, se dokonce ocitl ve vězení. Sedmnáctého listopadu 1989 se konala studentská manifestace na Národní třídě, jenž byla brutálně

20 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století. Brno: Clio.

21 Cuhra, J., Ellinger, J., Gjuríčová A., Smetana V., (2006). České země v evropských dějinách. Čtvrtý díl od roku 1918. (s. 239-240). Praha: Paseka

22 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 287-291). Brno: Clio

23 Tamtéž, s. 293-294

potlačena a sloužila jako podnět pro masové protesty veřejnosti. Hned následující den po manifestaci založili studenti pražské DAMU první stávkový výbor. Ten se sešel s herci a společně vydali nejen výzvu k okupační stávce vysokých škol a divadel, ale také k celostátní generální stávce.²⁴

Devatenáctého listopadu byl založen revoluční orgán, Občanské fórum, v čele s Václavem Havlem. Občanské fórum organizovalo masové protesty a vyjednávalo s komunistickou vládou o předání moci. Dvacátého listopadu se začala hroutit cenzura. Komunistický režim se hned na začátku vzdal snah o násilné potlačení masových protestů, situace byla totiž jasná, východní blok se hroutil.²⁵

Desátého prosince byla jmenována nová vláda, v jejím čele stanul komunist Čalfa, ale komunisté zde byli v menšině. Opozice převzala výkonnou moc. Poslední komunistický prezident Gustáv Husák rezignoval a jeho post byl dvacátého devátého prosince obsazen Václavem Havlem. Komunistický režim v Československu padl.²⁶

1.2 Socialistické a komunistické školství

Posláním škol v Československé socialistické republice je vychovávat mládež a pracující v duchu vědeckého světového názoru v občany vzdělané, způsobilé osvojit si poznatky současné vědy a techniky, připravené ke společensky užitečné práci, v lidi tělesně zdravé, nalézající radostné uspokojení v kolektivu a v práci pro celek, prodchnuté ideami socialistického vlastenectví a internacionalismu – v uvědomělé občany Československé socialistické republiky, nadšené budovatele komunismu.²⁷

Základem socialistického školství v Československu byla jednotná soustava škol a školských zařízení zařízení. Povinně je navštěvovali žáci od šesti do patnácti let. Vyučovacím jazykem na školách byla čeština a slovenština. V předškolních zařízení, na základních i středních školách zřízených pro děti a mládež z Ukrajiny, Maďarska a Polska se vyučovalo v jejich mateřském jazyce, ale významné místo tam měla výuka češtiny nebo slovenštiny.²⁸ Všechny školy

24 Emmert, F. (2012). Průvodce českými dějinami 20. století (s. 287-291). Brno: Clio

25 Tamtéž, s. 303-304

26 Tamtéž, s. 303-304

27 Organizace a správa československého školství. (1966). (s. 48) Praha

28 Avratová, M., Bednářová, J., & Soukupová, A. (1984). Československé školství. (s. 17). Praha: Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR

měly veřejný charakter, byly tedy přístupné všem občanům Československé socialistické republiky za stejných podmínek. Studium na všech stupních bylo bezplatné.²⁹

Posláním základní školy bylo v socialistické republice poskytnout žákům základy všeobecného polytechnického vzdělání, zabezpečit jejich rozumovou, světonázorovou a ideovou politickou výchovu, výchovu k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu.³⁰

Na prvním stupni základní školy si žáci osvojovali základní vzdělávací prostředky a dovednosti. Klíčové bylo také vyučování mateřského jazyka a matematiky. Druhý stupeň základní školy pak systematicky rozvíjel výchovný a vzdělávací základ žáků z prvního stupně. Od doby, co se k moci dostala komunistická strana upravovalo školství a školská zařízení několik důležitých zákonů a nařízení. Dvacátého prvního dubna 1948 vešel v platnost školní zákon č. 95 o úpravě jednotného školství. Jednotnou soustavu tvořily školy mateřské, školy prvního stupně (národní), školy druhého stupně (střední) a školy třetího stupně.³¹

V červenci 1948 vyšlo vládní nařízení, ve kterém se mezi povinnými předměty na druhém stupni objevuje občanská výchova.³²

Roku 1953 byl přijat školský zákon č. 31 o školské soustavě a vzdělání učitelů. V tomto zákoně již bylo vidět ideologické zaměření. Hned v prvním článku uvádí: „Pro socialistickou společnost, kterou budujeme, musí naše škola vychovávat všestranně rozvinuté a dokonale připravené nové socialistické občany – dělníky, rolníky a inteligenci. Toto poslání může splnit jen škola s velkými úkoly socialistického budování... Velkému poslání socialistické školy musí odpovídat taková příprava a vzdělání učitelů, hlavních to činitelů ve školní výchově mládeže, které zajistí vysokou ideovou i odbornou úroveň jejich pedagogické práce.“³³

V prosinci 1960 byl přijat školský zákon č. 186 o soustavě výchovy a vzdělání. V tomto zákoně se dovršil proces naprostého podřízení českého školství marxisticko-leninské ideologii. Hned v úvodu uvádí: „Vítězstvím socialismu vstoupil československý lid do nového období svých dějin. Všechno jeho usilování směřuje nyní k vytváření materiálních a duchovních předpokladů pro přechod ke komunismu.“³⁴ Dále uvádí, že výchova člověka, kterého vyžaduje společnost k přechodu ke komunismu, se musí uskutečňovat pod vedením Komunistické strany Československa.³⁵ Tento zákon nejvíce ovlivnil občanskou výchovu, ta se stala nástrojem ideologické indoktrinace dětí a mládeže. Zároveň tímto zákonem a nově vytvořenou školní

29 Avratová, M., Bednářová, J., & Soukupová, A. (1984). Československé školství. (s. 17). Praha: Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR

30 Tamtéž, s. 18

31 Tamtéž, s. 35

32 Tamtéž, s. 36

33 Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)

34 Vládní nařízení č. 196/1948 Sb.

soustavou vznikla nutnost vytvořit nové školní učební plány a učební osnovy. Významný zákon, který ovlivnil školství, byl přijat v roce 1978 o opatřeních v soustavě základních a středních škol. Byla zde nově stanovena délka povinné školní docházky. Základní škola měla nově osm ročníků a byla rozdělena na dva stupně: první stupeň byl od prvního do čtvrtého ročníku, druhý stupeň od pátého do osmého ročníku. Základní devítiletá škola měla poskytovat základní všeobecné a polytechnické vzdělání. S touto změnou soustavy souvisela i nutnost připravit nové základní pedagogické dokumenty a osnovy.³⁶

Roku 1984 byl přijat školský zákon o soustavě základních a středních škol, který nijak výrazněji neměnil stávající systém, ale ze soustavy byla vyřazena základní devítiletá škola.³⁷

35 Zákon č. 31/1953 Sb. Par. 3., základní všeobecné vzdělání Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon)

36 Zákon č. 63/1978 Sb. Zákon o opatřeních v soustavě základních a středních škol

37 Zákon č. 29/1984 Sb. Zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

2. Vnik gymnázia v Šumperku a jeho vývoj do roku 1945

První žádost o zřízení české střední školy v Šumperku byla podána osobně ministru školství Gustavu Habermanovi dne 10. srpna 1919 deputaci ze šumperska, v níž Edvard Kubíček, řídicí učitel v Šumperku, Vojtěch Pum, soudní oficiál v Šumperku, Vladimír Buchta, zřízenec ČSD V Rude N/Mor, Václav Švestka, vrchní revident ČSD v Bludově. Delegace měla mimo jiné písemnou podporu 14 starostů okolních českých obcí. O něco později bylo nutno dost urgovat a výsledek se dostavil! A tak před padesáti lety dne 12. září 1919 Povolilo MŠANO Prvé Československé republiky za úřadování ministra školství Gustava Habrmana výnosem číslo 41431 na základě usnesení ministerské rady ze dne 6. květen 1919 zřízení české reálky s českým jazykem vyučovacím v Šumperku.³⁸

Uskutečnění tak velkého projektu nebylo jednoduché. Na papíře bylo vše schváleno, ale realita byla složitá. Pro nedostatek prostor byla výuka umístěna do německého ústavu pro hluchoněmé děti (dnešní 3.základní škola na ulici 8.května). Otevření české reálky bylo mimo jiné podmíněno, aby do prvního ročníku bylo zaspáno alespoň 35 žáků a aby byly nalezeny vhodné místnosti. Zápis byl velmi úspěšný, přihlásilo se 77 českých dětí ze Šumperka a z okolních vesnic, ale i ze vzdálených poněmčených obcí, až z Jesenicka³⁹

Prostory pro školy v Ústavu pro hluchoněmé nevyhovovaly. Nakonec se podařilo získat více místností pro školu v severním křídle zemské donucovací pracovny (tzv. Robotárny). Škola se tudíž přestěhovala do dalšího provizoria, což ale stále nebylo ideální.

Situace nebyla přívětivá především v učitelském sboru. Mnoho učitelů bralo šumperskou reálku jako přestupnou stanici za lepšími pracovními podmínkami. Na chudý sever se nikomu nechtělo. Nedostačující ubytovací prostory a minimální společenský život, pouze to mohl Šumperk „nabídnout“. První maturity se uskutečnily až ve školním roce 1925/26. Písemné práce se psaly z: deskriptivní geometrie, českého jazyka a obou cizích jazyků. Ústní zkoušky se skládaly z matematiky, českého jazyka, dějin ČSR a čtvrtý předmět se lišil. Z prvních 34 maturantů 14 absolvovalo vysokou školu. Kromě všeobecného vzdělání se zde žáci připravovali také na technické studium⁴⁰

38 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

39 Tamtéž

40 Tamtéž

V přelomovém školním roku 1929/30 gymnázia Šumperk, se uskutečnil přechod na státní reálné gymnázium už jenom proto, že postupem času se počet žáků snižoval. Mnoho rodičů na schůzích podotklo, že by byli radši za univerzálnější ústav, který by jejich děti připravil na budoucnost nebo studia. Profesorský sbor v čele s ředitelem Františkem Haderkou tuto změnu prosadil v září 1929. Počet přihlášených žáků začal stoupat i díky zvětšující se místní české menšině. V novém prvním ročníku musely být otevřeny hned dvě třídy. Stabilizoval se i učitelský sbor, který byl proslulý svou nestálostí. Škola poskytovala málo pracovních pozic učitele, ale zájem byl enormní, a tak měl ředitel možnost vybírat kvalitní kantory. Gymnázium se podílelo na kulturních akcích od začátku. Jednou z nejvýznamnějších akcí byl Majáles v roce 1934. Zde byl slavnostně předán prapor, který nechalo zhotovit rodičovské sdružení.⁴¹ Z dalších velkých změn uvedme výstavbu nové školní budovy. V technické zprávě o stavbě budovy uvedl pan Stanislav Říha, který má zásluhy o výstavbu školy, že pozemek určený pro výstavbu byl odevzdán a téhož roku v srpna se začalo stavět. Slavnostní otevření novostavby, spojené s odhalením pomníku prvního prezidenta ČSR T. G. Masarykovi před školou se však konala až 20. a 21. června 1931.

Bývalý ředitel Haderka: *„Osvobozený národ dal chudičkému Šumperku to, co jej samo vedlo výš k svobodě dal mu školu, a to takovou, jakých není mnoho republice. Není náhoda, že právě školu: v nápravě věcí lidských školou věří náš národ již od dob Komenského a věci Ducha miloval často nikoli pro okamžitý svůj prospěch - vždy více než hmotu. Vzácný dar učiněný republikou důvěřivé, bez výhrad, zavazuje. Nikoliv snad jen k pouhé vděčnosti. Zavazuje obdarované k takovému vzepětí sil na prospěch národa a státu, jaké jest úměrno velikosti a významu daru. Zavazuje žactvo, aby neopomnělo kráčet v životě vždy výš, k lepšímu, aby nezapomnělo, kdo mu školu daroval a k čemu do ní che Zavazuje profesory, aby dali škole své nejlepší: ať není krásná a moderní jen po zevnějšku, ale ať je naplněna duchem, jenž z ní učiní ozdobu středního školství republice. Zavazuje také české rodiče i širší českou veřejnost na Šumpersku k tomu, aby se kolem školy semkla, podporovala ji v jejich snahách a měla k ní důvěru a lásku“⁴².* Tato krásná slova platí i dnes. Přišla krutá léta okupace naší republiky fašistickým Hitlerovým Německem a léta druhé světové války. Veškerý český život v Šumperku – jako v celém našem pohraničí byl dokonale převrácen.

Historie gymnázia se po dobu druhé světové války vytratila. Učitelé a žáci byli roztroušeni po zbytku někdejšího Československa. Ten, kdo zůstal v pohraničí, neměl šanci dostudovat. Dějiny se začaly znovu postupně psát až koncem školního roku 1944/45, kdy došlo k osvobození celé republiky a s ní i Šumperka. Dne 8.5.1945 přijela do města sovětská armáda, která rychle zbavila

41 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC.,úřední knihy: Školní kronika 1919-1946, inventární č.1,
42 Tamtéž

město německé nadvlády. V průběhu léta začal stoupat počet Čechů a díky tomu se konal zápis na gymnázium. První půl rok se nesl ve znamení pořádku. Profesoři společně se studenty vyhledávali původní inventář školy. Učebnice a knihy byly buď spáleny, nebo odvezeny neznámo kam. To, co se dochovalo, bylo uchováváno po celou dobu války v naprostém utajení před nacisty. Mnoho pomůcek bylo doplněno ve formě daru z vnitrozemských gymnázií. Část sbírek se také našla ve zrušeném německém gymnáziu.⁴³

V přízemí hale ve škole na čestném místě je pamětní deska studentů šumperského gymnázia, kteří padli v boji za druhé světové války.

- Alois Diviš (zemřel 20. února v Trestnici v Terezíně)
- Miroslav Kamlar (zemřel 13. října 1943 v boji o Kijev)
- František Kovář (zemřel 31. března 1945, byl zastřelen fašisty)
- František Körner (zemřel 7. května, byl zastřelen fašisty, vyznamenám Československým válečným křížem 1939 in memoriam)
- Karel Laštovička (zemřel 5. května 1945, při bombardování vězeňských lodí na moři)
- Lubomír Mančák (zemřel 25. května 1943 v Gross Rosen)
- Zdeněk Šimčák (zemřel jako partyzán po boji 13. května 1945 v Šumperku)⁴⁴

43 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC.,úřední knihy: Školní kronika 1919-1946, inventární č.1,

44 Tamtéž

3. Gymnaziální léta 1948-1953

Po nastolení komunistické vlády v roce 1948 byl 21. dubna 1948 vydán Ústavodárným národním shromážděním republiky Československé zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství. Podle Deváté splňoval trend školské politiky KSČ, východiskem nové školské politiky se stal marxismus – leninismus. Ministerstvo školství a osvěty bylo přejmenováno na školství, věd a umění. Ve stejném období, 9.května 1948, byl schválen ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. V paragrafu dvanáctém až čtrnáctém se hovořilo o školství a ústava pojednává též o jednotném školském systému.⁴⁵

Směr vývoje školství v druhé polovině 20. století, a tedy i gymnázií, byl vymezen schválením *Zákona o základní úpravě jednotného školství*, kde stojí za zmínku především § 55 *Gymnasia poskytují vyšší obecné vzdělání, založené na vědeckém poznání, rozšiřují přírodní, kulturní, technické a sociální znalosti žáků; tím všestranně rozvíjejí jejich osobnost a připravují je i ke studiu na vysokých školách* nebo § 57 *Výchovné a vzdělávací obory a nauky jsou: společenské, jazykové (jazyk vyučovací, ruský, latinský, další živý jazyk), matematika, přírodní vědy, filosofie, obory technické, estetické, zdravotní a tělovýchovné, § 71 Brannou výchovu na školách upravuje zvláštní zákon.*⁴⁶ Za hlavní dva problémy gymnázií během první republiky byla považována výběrovost školy a nepropojenost s měšťanskými školami.

Gymnázium (tehdy ještě reálné gymnázium, klasické gymnázium, reformní reálné,) „navštěvovaly ve většině děti z vládnoucích tříd a s ní přímo spjatých společenských skupin, dále děti lékařů, profesorů, učitelů atd.“ Lze to doložit statisticky sociologickým výzkumem z let 1929-1930, kdy poměr mezi dětmi na výběrové střední škole a měšťanské škole byl např. u průmyslových dělníků 7% : 18%, u zemědělských dělníků 1,3% : 3,5%, naopak děti úředníků ve veřejné službě 16,3% : 5%, učitelů a profesorů 9,2% : 0,6% (uváděno z celkového počtu žáků).⁴⁷

Požadavky na jednotné školství zaznívaly v podstatně hned po konci války a následně na VIII. sjezdu KSČ v březnu roku 1946. Zákon, vypracovaný tehdejším ministrem školství Zdeňkem Nejedlým, se však do voleb v roce 1946 už nepodařilo v Prozatímním národním shromáždění projednat.⁴⁸

45 Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

46 Zákon č. 95/1948 sb. Zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)

47 Korejs, J., Hřebejková, J., Vývoj učebního plánu naší všeobecně vzdělávací školy: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Vydavatelství: M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1. ISSN 0031-3815

48 30 let budování pražského školství: Nástin vývoje školství v ČSSR od roku 1945-1975 se speciálním zřetelem k pražským podmínkám. Praha 1975, str. 1

Učební plány pro III. stupeň (pro gymnasia, reálná gymnasia koedukační a dívčí a pro jednotlivé větve) uvádějí předměty a příslušný počet hodin jen pro třídu V.-VIII. A zřetelně tím naznačují, že i typy výběrových škol jsou organickým pokračováním stupňů předcházejících. Přechodnými učebními osnovami pro r. 1945/46 zanikají reálky, které jsou nahrazeny technickými větvemi na školách II. a III. stupně, a zanikají i reformní reálná gymnasia, které v těchto osnovách vystupují naposled v VIII. třídě.⁴⁹

Neboli učební plány a osnovy z roku 1948 pro I. a II. stupeň a z roku 1949 pro III. stupeň – gymnasium (tab č.1) první překonávají buržoazní systém vzdělávání, realizují myšlenku jednotné škol pro mládež ve věku školou povinném (6-15 r.), která zajišťuje všem žákům stejné možnosti vzdělání a stejné společenské oprávnění. Pro povinnou devítiletou všeobecnou vzdělávací školu je učební plán společný pro všechny žáky měst i venkova, pro chlapce i pro dívky. Dívky mají sice o 8 hodin nauky o domácnost více, ale jejich vzdělání v základních předmětech se nijak nezkracuje. Posíleny jsou naukové předměty z obou věd přírodních, kterými se především kladou základy k vědeckému světovému názoru a mají význam i pro vzdělání technické.⁵⁰

3.1 Vítězný únor – Nejedlého reforma

O zásadní změnu školského systému se zapříčinil bývalý ministr školství Zdeněk Nejedlý. S jeho návrhem o jednotnou školu souhlasila především levice. „Nejedlý a ostatní příznivci jeho reformy vynucovali tzv. uniformní, pro všechny stejnou, jednotnou školu“⁵¹ Do otázky prosazování školské reformy se zapojovaly nejen politické strany, ale i ministerstva nebo církve. Po únorovém převratu 1948, kdy vládu převzali komunisté v čele s komunistickým prezidentem K. Gottwaldem, se začala vytvářet nová podoba školství. Nejedlého jednotná škola byla oficiálně 17 přijata zákonem č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství a nabyla platnost 1. září 1948. „Ve školství převážila naprostá orientace na Sovětský svaz.“⁵² Byla zavedena jednotná škola, výběrové školy byly zrušeny, školství bylo s nadsázkou řečeno, vedeno k výchově dostatečného množství kvalifikovaných dělníků“.⁵³ Vydání zákona o jednotné škole se dá považovat za klíčový moment v dějinách našeho školství. Tento zákon poprvé vytvořil školskou soustavu tak, aby zajišťovala právo

49 Korejs, J., Hřebejková, J., *Vývoj učebního plánu naší všeobecně vzdělávací školy: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Vydavatelství: M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1. ISSN 0031-3815*

50 Korejs, J., Hřebejková, J., *Vývoj učebního plánu naší všeobecně vzdělávací školy: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Vydavatelství: M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1. ISSN 0031-3815*

51 CHMELÍK, Luboš. *Vývoj školské správy na našem území* [online]. Brno, 2010 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xupof/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Ladislav VOJÁČEK.

52 Zákon č. 95/1948 sb. Zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)

53 Vichrová, M. (2006) *Pedagog v totalitních režimech 20. století*. *Studia paedagogica*, 54 (11) 199–205

na vzdělání všem lidem bez rozdílu. Veškeré mládeži se dostane jednotné výchovy a obecného i odborného vzdělání na školách, které tvoří jednotnou soustavu.⁵⁴

Souhrnné pochopení školského systému konce 40. let je komplikované. De facto se třídy a osnovy, až na pár výjimek zachovaly, pouze se změnila organizace tříd a označení nově vzniklých „škol středních druhého stupně“, což byly bývalé měšťanské školy, moderně řečeno druhý stupeň základních škol. Dříve byl první a druhý stupeň ZŠ organizačně jinak vedený, jednalo se o samostatné školy, kdy žák zpočátku studoval na tzv. národní škole (prvním stupni ZŠ), a poté pokračoval na tzv. střední školu, která plnila funkci dnešního druhého stupně ZŠ. Po reformě byly nižší ročníky osmiletého gymnázia převedeny do nově zřízených středních škol. Ve zkratce se jednalo o osmiletá gymnázia, která se po reformě změnila na gymnázia čtyřletá. Do osnov byl zařazen nový předmět, jenž byla politická výchova a ruský jazyk. „V případě povinné ruštiny ve školách tehdejšího ČSR, je politický záměr jednoznačný“⁵⁵.

Náplň výuky se týkala zejména komunistické ideologie s cílem vychovat socialisticky uvědomělé studenty. „Vedení KSČ totiž neuniklo, že právě oblast školství může být jedním z prostředků, kterým lze vychovat nové generace „pracujícího lidu“ a inteligence loajální k ideologickým myšlenkám marxismu leninismu“⁵⁶.

Krátce po přijetí zákona vešly v platnost nové osnovy, učebnice, obsah výuky či učební plány. „KSČ usilovala mimo jiné o prosazení vlastní moci a ideologie ve všech oblastech života společnosti, k čemuž využívala různé prostředky a nástroje. K takovým „nástrojům“ patřili také učitelé, kteří byli vnímáni jako prostředek výchovy budoucích generací komunistického režimu“⁵⁷.

Všechny školy byly zestátněny a jejich chod začala značně ovlivňovat politika pod vedením komunistické strany. Změnu, kterou ve společnosti přinesl vítězný únor 1948, pocítily i odbory mládeže všech politických stran, které byly 27. února 1948 rozpuštěny. O toto rozhodnutí se postaral ústřední akční výbor Národní fronty⁵⁸.

Po provedení očisty byla těchto 18 sdružení převedeno do Svazu české mládeže (SČM), což vytvořilo jedinou organizaci mládeže v ČSR. Následující rok se v Praze uskutečnila konference mládeže, kde došlo k vytvoření jednotného Československého svazu mládeže, ke kterému se vyjádřil i prezident republiky Klement Gottwald: „Sloučení SČM a SSM je vskutku důležitým krokem vpřed jak pro hnutí naší mládeže, tak i pro vývoj československého soužití vůbec (...) jedine

54 ADAMCOVÁ, Jana. *Dějiny Základní školy Marie Kudeřkové ve Strážnici v letech 1945 - 1989* [online]. Brno, 2019 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/x6pji/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří ZOUNEK.

55 Průcha, J. (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: portál.

56 Šimáně, M., & Kamanová, L. (2020). Přijímací řízení na středních odborných školách v období socialistického Československa. *Studia paedagogica*, s. 70 .

57 Zounek, J., Šimáně, M., & Knotová, D. (2016). Cesta k učitelství v socialistickém Československu pohledem pamětníků. *Studia paedagogica*, 21 (3), s. 138

58 Šindlář, M. (2017). Československý svaz mládeže jako prostředek ideologického působení na mládež v Brně (1949–1953). Diplomová práce

pomocí jednotné organizace můžeme snáze vychovávat československou mládež v uvědomělé socialistické budovatele“⁵⁹

3.2 Gymnáziu Šumperk 1948 - 1953

3.3 Školní rok 1948-1949

Ohlas Únorových událostí pokračoval v tříbení a třídění názorových i společenských rozdílů a škola začala být opravdu politickou. Ve snaze stříti buržoasní ráz a zařadit se po bok dělnické třídy vystřídalý namnoze bílé límečky a kravaty barevné, rozhalené košile bez okázalostí. Sobotní i nedělní brigády staly se nedílnou součástí školy. Úbytkem tříd se povážlivě zúžil profesorský sbor. Dr. Jan Jersák odešel do diplomatických služeb, poté do Výzkumného pedagogického ústavu v Praze, prof. Bohumil Kalivode po vystřídání některých úředních funkcí na Ekonomickou školu v na Šumperku, ing. Jiří Minks a profesor Vladimír Klen Zdravotní školu, Vilém Kožnárek na Střední průmyslovou školu, profesori Dr. Svatopluk Cenek ve funkci ředitele a Oldřich Tacl jako profesor dočasně na reálné gymnasium Zábřehu, Milada Bartošková a Dr. František Pospíšil oba dočasně na měšťanské školy v Šumperku. Tyto přesuny trvaly do školního roku 1950-1951. Politická a osvětová činnost se rozvinuly na plné obrátky a schůzování bylo téměř každodenním jevem⁶⁰.

3.4 Školní rok 1949 – 1950

Projevy politické agendy se objevovala, čím dal viditelněji. Staré učebnice byli staženy a nové dlouho nevycházely. Během školního roku navštívila školu inspekce a hromadně chodili na hospitace do hodin. Hodnotili především podle momentálních hesel a požadavků, podle ideových nástěnek ve třídách nežli faktických znalostí. Na škole začala pracovat ZO KSČ v čele s předsedou soudr. profesorem Dr. Svatoplukem Cenkem. ZO ROH byla dočasně spojena s druhou měšťanskou školou, kde byl předsedou s učitel Jaroslav Pospíšil. Vzájemná důvěra učitelů opadávala a podezírání, kritika a sebekritika se stávala samoučelnou. Během roku začaly náborů na vysoké školy, zejména zemědělské a vojenské. Mnoho zájemců se přihlašovalo na VTU Antonína

59 Hříbek, B. (1979). Sjednocení mladé generace. Příspěvek k historii mládežnického hnutí v Československu v letech 1945-1950. Mladá fronta

60 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

Zápotockého v Brně a na Vojenskou lékařskou fakultu do Hradce Králové. Studium bylo totiž bezplatné a platové vyhlídky absolventů lákavé. Opakem bývala volba učitelského povolání. Malý plat a četné služby veřejnosti odrazovaly velice absolventy. Situace se stávala vážnou, takže nadřízení školské úřady dokonce proplácely hlavní prázdniny všem, kteří se přihlásili na učitelství a nastoupili k 1. září.⁶¹

3.5 Školní rok 1951 - 1952

Gymnasium chřadlo. Počet tříd se snížil na čtyři. Začala svízele s učitelstvími úvazky. Profesori si je doplňovali na jiných školách, čímž zase vznikaly svízele s rozvrhem. Pro zajímavost uvedu, že profesor musel mít na kmenové škole nejméně 11 hodin ostatní si mohl doplňovat jinde i na měšťanských školách, aby mu byl přiznán středoškolský plat. Titul profesor byl úředně zrušen a zaveden jednotný název učitel. Vznikly návrhy na udělení vyznamenání za učitelkou práci.⁶²

4. Jedenáctiletky 1953 – 1960

Gymnázium jako školní instituce skončilo svou existenci v roce 1953, kdy bylo přeměněno na třetí, tříletý stupeň jedenáctileté střední školy. Poslední tři postupné ročníky byly výběrové. Mohli být do nich přijímáni žáci, kteří úspěšně ukončili osmiletou střední školu nebo prvních osm postupných ročníků jedenáctileté střední školy.⁶³ V prováděcím nařízení byla charakterizována přeměna dosavadního gymnázia podle nového zákona: „*Ve školním roce 1952/53 ukončí docházku na gymnáziu nejen žáci IV. postupného ročníku, ale i žáci III. postupného ročníku gymnázií. Pro žáky III. postupného ročníku gymnázií se zřídí prázdninový kurz, ve kterém budou připraveni na závěrečnou zkoušku.*“⁶⁴

V roce 1968 je školskému zákonu z roku 1953 vyčítáno to, že „*mechanické přenášení sovětských zkušeností zabrzdilo rozvíjející se studium sovětských zkušeností mezi učitelstvem a budilo často i oprávněnou nedůvěru.*“⁶⁵ Naopak, v roce 1973 je tato kritika odmítána: „*aniž se přijatý systém [...] mohl dostatečně rozvinout – byla jedenáctiletá střední škola bez hlubší analýzy a*

61 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

62 Tamtéž

63 Zákon č. 31/1953 Sb. Par. 3., základní všeobecné vzdělání Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon)

64 Tamtéž.

65 Dějiny učitelstva ČSSR: 1848-1968: osnovy. Praha 1968

zhodnocení kritizována.“⁶⁶ Dle mého názoru je to z toho důvodu, že daná reforma z roku 1953 se neosvědčila.

4.1 Jedenáctiletka na šumperském gymnáziu

Ve školním roce 1953/1954 škola vstoupila do nového období jako Jedenáctiletá střední škola v Šumperku. Školský zákon z roku 1953 přinesl do oblasti školství další změny, když zavedl povinnou osmiletou školní docházku a do jedné instituce nazvané jedenáctiletá střední škola spojil osm postupných ročníků poskytujících základní všeobecné vzdělání a tři postupné ročníky poskytující vyšší všeobecné vzdělání a sloužící jako příprava na vysoké školy. K tehdejšímu gymnáziu byly připojeny třídy I. a II. národní školy a část žáků z I. a II. střední školy (nižší střední školy).⁶⁷

Ředitelem školy se stal Oldřich Skládal a jeho zástupci byli jmenováni Marie Fuhrmanová, ředitelka I. národní školy v Šumperku, a Josef Pasovský, učitel II. Střední školy v Šumperku. Pedagogický sbor doplnili učitelé 1.-8. postupného ročníku. Z celkového počtu žáků 937 bylo vyrovnaně 464 dívek a 473 chlapců. Vyučování probíhalo i v sobotu.⁶⁸

V souvislosti s politickými změnami probíhaly změny i ve školských osnovách. Výuka náboženství byla povolena pro 2.-7. postupný ročník, přičemž z 550 žáků těchto ročníků se přihlásilo 168. Učitelé, kteří nepodepsali prohlášení o svém vyrovnání s náboženstvím a vystoupením z církve, byli přeloženi na nižší stupeň.⁶⁹ Latinský jazyk byl zaveden pouze jako nepovinný předmět. Naproti tomu povinně se vyučoval předmět základy výroby, který probíhal jeden den v týdnu (osm hodin) na pracovištích Moravolenu, JZD Temenice, Státního statku Třemešek či ČSD dílnách. Závod I. pětiletky, později národní podnik Pramet, se stal patronem školy, což zahrnovalo vzájemnou účast na školních a závodních akcích (zahájení a ukončení školního roku, 1. máj), propůjčování tělocvičny a místnosti v závodním klubu, odbornou pomoc závodu škole či účast dělníků na večerním kurzu školy. Na škole bylo také zavedeno konzultační studio pro pracující, které se konalo čtyřikrát za měsíc ve středu večer a kterého se účastnilo sedm pracujících. Během školního roku byly pořádány sběry odpadových surovin (papír, železo, textil, gumy, lahve), sběry sušených šípků a léčivých rostlin. Žáci měli možnost navštěvovat stravovnu mládeže, družinu mládeže, která se nacházela v samostatné budově vedle hlavní budovy školy, a

66 KUJAL, Bohumil. Třicet let československé jednotné školy. Praha 1979

67 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Kronika Jedenáctileté střední školy v Šumperku (1953-1955), s. 4.

68 Tamtéž, s. 4, s. 6.

69 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

také taneční, hudební, modelářský, cyklistický, těsnopisný, technicko-fyzikální či biologicko-Mičurinský kroužek.⁷⁰

Školou se nesla hesla“Spojení školy ze životem“ to však vyžadovalo navázání družby s nějakým závodem. Patronát škola uzavřela s hutním závodem práškové metalurgie (Nynějším Prametem, se kterou nakonec škola úzce spolupracovala mnoho let). Spolupráce byla oboustranná, závod dával žákům taneční a radioamatérské kroužky, nebo vybavil školu chemickými a fyzikálními pomůckami, škola naopak přispívala především kulturní programem⁷¹

Výučba probíhala podle nových osnov, které se měnily každým rokem, takže nepřispívaly ke stabilizaci vyučování. Marx-leninská výuka a atheistický výchova se zdůrazňovali na každém kroku. Učitelé podepisovali prohlášení, že se vyrovnali s náboženstvím a že vystupují z církve. Ti, kteří s tímto faktem nevyrovnali, měli opustit školu nebi být přeloženi alespoň na nižší stupeň.⁷²

Za zmínku stojí, že ve školním roce 1954-1955 se začal na škole vyučovat nový předmět a to základům výroby, jenž dostal do vínku hned 8 vyučovacích hodin týdně. Vyučovali jej kvalifikovaní mistři a pedagogický dozor mívali učitelé. Na konci roku bývalo zvykem konat náborů do odborných a vysokých škol. V té době bylo příznačným a typickým přesvědčovat žáky, aby se přihlásili do zemědělství a hornictví.⁷³

Školním rokem 1955-1956 byla zřízena školní družina mládeže pro 1-5. ročník, sídlila naproti škole v bývalé vile. Školní práce plynula bez zvláštních výkyvů. Za zmínku stojí navštívení kulturní události v představení Strakonický Dudák v Severomoravském divadle.

Tak jako ostatní školy, se gymnáziu v Šumperku museli účastnit kulturních akcí města a závodů, účastnit se branných cvičení, které se většinou konali na konci roku. Místo polních prací se tradičně jezdilo na chmelové brigády na Lounsko a Žatecko. Sbíral se starý papír a speciálně pro gymnáziu v Šumperku bylo typické, že se úspěšně účastnili různých atletických a gymnastických závodů, za zmínku stojí třeba úspěch Aleny Chytkové z 10.třídy, která se účastnila gymnastických závodů v Moskvě.⁷⁴

70 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Kronika Jedenáctileté střední školy v Šumperku (1953-1955), s. 9-10, s. 12, s. 27.

71 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

72 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Kronika Jedenáctileté střední školy v Šumperku (1953-1955)

73 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

74 SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

5. Návrat k všeobecně vzdělávacím škol 1960-1968

V roce 1960 vedení KSČ usoudilo, že v Československé republice bylo socialistických cílů Vítězného února dosaženo, dokonce se tehdejší režim jevil stabilní a odolný vůči změnám.¹⁵ Komunisté se rozhodli vypracovat novou ústavu, která utužila centralizaci, odbourala zbytek slovenské autonomie a změnila název z Československé lidové demokratické republiky na Československou socialistickou republiku.⁷⁵

Roku 1960 ve školství dochází k další změně, poslední tři ročníky jedenáctileté střední školy se změnilý na rovněž tříletou střední všeobecně vzdělávací školu (SVVŠ). Podle zákona 186/1960 byla definována tak, že „poskytuje mládeži úplné střední všeobecné a polytechnické vzdělání a základy odborného vzdělání pro práci v některém odvětví národního hospodářství a kultury. Jedním z hlavních úkolů této školy je příprava mládeže pro studium na vysoké škole.“⁷⁶ Změnou, jež se také dotkla SVVŠ, bylo prodloužení povinné školní docházky na devět let.⁷⁷ Na střední školy proto nastupovali žáci o rok starší. V novém zákoně bylo poprvé v úvodním ustanovení zakotveno, že „výchova a vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru, marxismu-leninismu.“⁷⁸

Díky politické uvědomělosti zjistili, že je zapotřebí více manuálně pracujících lidí, proto zavedli do osnov na základních školách i na středních všeobecně vzdělávacích školách předmět pracovní výuku. „Studenti vedle teoretické výuky museli zvládnout praxi ve výrobním odvětví. Praxe se absolvovala jeden den v týdnu ve školním roce a tři týdny o letních prázdninách. Maturant měl pak získat jak maturitní vysvědčení, tak výuční list“⁷⁹

Co se samotné výuky týče, od 60. let se ve vyučovacích hodinách využívala pokroková pomůcka – magnetofon. Používal se pro poslech ruské konverzace, pomocí něhož se žáci učili správnou výslovnost a ruský přízvuk. Dále se podle zápisu z klasifikační porady (1961/1962) využíval sovětský tisk v originále, který sloužil pro rozšíření slovní zásoby, anebo třeba obrázkové hry pro zpestření výuky. V hodinách zeměpisu se používaly nástěnné mapy, i slepé mapy na písemné poznávací testy, taky se chodilo do terénu a na výstavy. Samotná škola disponoval speciálními místnostmi, uzpůsobenými pro názorné ukázky v technických předmětech. Jednalo se o laboratoře chemické, fyzikální a biologické, kde si žáci mohli vyzkoušet výuku v praxi. V dějepisu se využíval Dittrichův školní rozhlas, dějepisné obrazy, mapy a diafilm. V estetické výchově se

75 Rychlík, J. (2020). Československo v období socialismu: 1945-1989 (s. 162). (Vydání první.). V Praze: Vyšehrad.

76 Zákon č. 168 ze dne 28. prosince 1960 o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In Sbírnka zákonů Československé socialistické republiky. 1960, částka 82, s. 645-651.

77 Tamtéž

78 Tamtéž

79 Chmelík, L. (2010). Vývoj školské správy na našem území (Diplomová práce)

tvořily výrobky, které byly později v prostorách školy vystavovány. „...výstavka žákovských výrobků ukazuje zručnost a schopnost našich žáků“ (zápis z klasifikační porady, šk. Rok 1962/1963). Učitelům bylo doporučováno držet se didaktických zásad a v hodinách aktivovat slabší žáky. „Učitel musí organizovat hodinu tak, aby přinášela užitek jak schopnějším, tak slabším žákům. Takováto práce požaduje metodicky promyšlenou přípravu učitele na hodinu“ (zápis z klasifikační porady, šk. rok 1963/1964)⁸⁰

Hlavním impulzem k novému školskému zákonu bylo usnesení plenárního zasedání ÚV KSČ *O těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v ČSR*⁸¹ z dubna 1959. Tehdy po velkých diskusích, kterých se zúčastnilo přes 800 000 lidí, byl vysloven jednomyslný souhlas s prodloužením povinného vzdělání a byla načrtnuta perspektiva poskytnout převážné části mládeže plné středoškolské vzdělání do roku 1970.⁸² Následkem předcházejícího zkrácení školní docházky a nedostatečného propracování osnov a učebnic se totiž vyhroutily některé nedostatky v přípravě mládeže pro život.⁸³ Mezi závažnější patřily: odtržení výchovy a vzdělávání od života, od práce ve výrobě. Dále se ukazovalo, že část mládeže nebyla dostatečně připravena k fyzické práci.⁸⁴

Na přípravu všech těchto společenských změn i na jejich realizaci samozřejmě reagovalo i české školství. V duchu doby šlo o iniciativy předkládané shoda v přesvědčení, že dokážou překonat únav, apatii, tendence ke stagnaci a někdy i pocity marnosti. Šedesátá léta byla prostě dobou aktivistů... Jen sedm let uplynulo od zkrácení školní docházky a už byl vydán zákon, jímž byla za povinné penzum vzdělávání pro celou generaci vyhlášena opět školní docházka v délce devíti let. Následně pak zákonem č. 188/1960 Sb. ze dne 15. prosince 1960 o soustavě výchovy a vzdělání učitelů (školský zákon) vznikl SVVŠ, tedy střední všeobecní vzdělávací školy.⁸⁵

5.1 Návrat k všeobecně vzdělávacím škol 1960-1968 na šumperském gymnáziu

Školním rokem 1959-1960 začala nová školská reforma. Stesky na nízkou úroveň žáků s osmiletých a jedenáctiletých škol vyústily v návrzích a posléze změn ve všeobecně vzdělávací školství. Byla uzákoněna školní docházka do 15ti let. První až devátý postupný ročník tvořil základní devítiletou školu. Třetí stupeň s 1-3. ročníkem dostal rozpačitý název dvanáctiletá všeobecná vzdělávací škola. Název gymnasium bylo ehda ještě v očích některých činitelů

80 Chmelík, L. (2010). Vývoj školské správy na našem území (Diplomová práce)

81 Tamtéž, s. 24

82 Tamtéž, s. 24

83 Tamtéž

84 Tamtéž

85 Tamtéž, s. 25

buržoazním přežitkem. Nová dvanáctiletka se měla oddělit od ZDŠ a pracovat samostatně. Tato změna se na gymnáziu doznívala až do školního roku 1962-63. Ve sboru nastaly znatelné změny. Na pedagogický institut do Olomouce odešli postupně soudr. prof. Zbyněk Kubíček, zástupce. ředitele prof. Vojtěch Pliska I-P, prof. Svatopluk Cenek, C-N, do Výzkumného ústavu pro jazyk český v Praze a prof. Karel Šlechta A-PR jako lektor západních jazyků na Vysoké učení technické Antonína Zápotockého do Brna.⁸⁶

Školní rok začal za nové reorganizace krajské správy a nového školského vedení. Po odloučení ZDŠ se dostal ústav přímo pod KNV Olomouc, po sloučení olomouckého kraje s ostravským pod KNV Ostravu. Referentem pro školu se stal krajský školní inspektor Dr. Karel Augusta.⁸⁷

S celkovou reorganizací ustupovaly poněkud i některé formy práce, jež měla JSŠ. Usnesením ROH na škole se konaly vždy ranní učitelské aktivity jen 2x týdně v 7,30 hod. místo dřívějších tří. Ježto každý učitel se dovídá o politických aktualitách z vlastních novin, upustilo se od nich a ranní aktiv se zaměřil jen na pedagogicko-didaktické zprávy ředitele a učitelů. Titul profesor, byl opět úředně zaveden. Po reorganizaci, se KNV snaží, aby střední všeobecné vzdělávací školy nabyly úrovně bývalých gymnázií a hledal kvalifikované síly k odborným předmětům.⁸⁸

Během let interiér školy byl značně obměněn, především jádra odborných předmětů (Fyzika, chemie, nebo tělocvičny). 22. ledna 1964 vydalo šumperské gymnázium svůj první výtisk novin Host do školy. Časopis vydával literární kroužek za vedení redakční rad. Časopis přinášel vtipné komentáře ze života školy a dával příležitost mladým talentům v literární tvorbě. Obecně, estetická a literární výchova měly své čelné místo na škole vy výtvarné výchově a humanitních předmětech. Doplňovala se návštěvami muzea v Šumperku, besedami s umělci a společenskými večírky.⁸⁹

Školní rok 1964-1965 byl nezvykle hojný, co se týče nových žáků. První ročníky vzrostly ze čtyř na pět tříd. Problémy nastaly především, kam umístit dělené jazykové třídy. Škola si zažádala rozbor situace a rozhodli o provedení stavební úprav učeben a kabinetů. Škola jako mnoho dalších se zúčastnila 20. výročí osvobození republiky soutěže s názvem „Po stopách osvobození našeho okresu“, žáci se především zaměřili na minulost bývalých studentů, kteří padli za druhé světové války v boji proti Německu nebo byli umučeni v koncentračních táborech.

86 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázium Šumperku (1919-1969), nestr.

87 Tamtéž

88 Tamtéž

89 Tamtéž

6. Gymnázium v Šumperku v dobách normalizace

Od 1. ledna 1969 nastal historický okamžik našeho státu a také školy. Vstoupila platnost federalizace ČSSR, jež byla vyhlášena 28. října 1968. Dalším důležitým společenským okamžik byl 20.1.1969, student Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze, rozhodl upálit jako protest proti stavu naší země.⁹⁰ Nebyl to nikdo jiná než Jan Palach.

Gymnázium Šumperku uspořádal 24.ledna 1969 tichou tryznu za studenta Jana Palacha u pamětní desky padlých studentů gymnázia za druhé světové války. Úryvek s rozhovoru pana ředitele, který vzpomíná na vývoj gymnázia:

V současné době se mění SVVŠ na gymnasium. Čím je tato změna významná?

„Především prodloužením studia na čtyři roky. Dosavadní třídy SVVŠ nemohla zaručit důkladnou přípravu na vysoké školy. Větvením nového gymnasia na větev humanitní a přírodovědnou, případně další jiné větve, volba výběrových předmětů a zařazení některých speciálních předmětů i pro praxi umožňují dobře diferenciaci žáků podle zájmů a potřeby dalšího studia, event. zaměstnání“.

Co si od této změny slibujete?

„Především zkvalitnění a prohloubení výuky a podstatné zlepšení přípravy našich studentů na studium všech vysokých školách. Prakticky volitelné předměty umožní pak těm studentům, kteří nejdou na vysoké školy uplatnit se ihned v praxi“.

Co by bylo třeba udělat, aby nové gymnasium mělo lepší podmínky pro svou práci?

„Vybavovat školu postupně nejmodernějšíma vyučovacíma pomůckami a přístavbou školy získat další učebny, prostory pro laboratoře, sbírky a pro zájmovou činnost mládeže. Nezískali škola další vyučovací prostory, není možné jejich růst“.⁹¹

90 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1969-1970),

91 Tamtéž

Roky byly ve znamení oslav a budování ideologie v žácích za pomoci oslav a různých přejatých tradic. V kině Svět se pravidelně konaly školní oslava k výročí osvobození československa sovětskou armádou od 8-11 hod. Na pořadu oslav byl obsáhlý projev ředitele školy. Skládala se zahrnující pohled Československa od jeho osvobození za Rakouska- Uherska až po osvobození rudé armády. Další školní oslava k 25.výročí osvobození Československa sovětskou armádou se konala pomocí školního rozhlasu. Obsahovala pásmo připravení k 25.výročí soudr.prof.Urbáškovou, dále vzpomínku zástupce ředitele soudr.Medlíka k osvobození Šumperka před 25 lety a vzpomínku na žáky naší školy, kteří padli v boji s fašismem. Potom následoval již tradiční pietní akt u pamětní desky našich bývalých žáků, umístěné ve vestibulu školy. U desky stála po celé dopoledne studentská stráž a všechny kolektivně se šly poklonit památce padlých minutou ticha složením květin u pamětní desky.⁹²

Počátkem školního roku 1971/1972 nahradil Oldřicha Skládala ve funkci ředitele Vratislav Drtil, na jehož místo ve školním roce 1979/1980 nastoupil PhDr. Jiří Černý. Do školy od roku 1976 chodili i žáci z 8. tříd, neboť základní škola byla zkrácena na osm ročníků a zároveň byla zavedena povinná desetiletá školní docházka.

92 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1969-1970),

7. 80.léta gymnaziálního školství

Hlavní změny se tak odehrály na poli osnov a zavádění předmětů. Podle osnov byly dva hlavní typy gymnázií – gymnázia a gymnázia se zaměřením. Zaměření gymnázií bylo však značně zredukováno: specializace se omezila jen na matematiku, na matematiku a fyziku, na programování a na tělesnou výchovu.⁹³ V základním učebním plánu kromě běžných, již výše zmiňovaných předmětů (český jazyk a literatura, ruský jazyk, další živý jazyk, občanská nauka, dějepis, zeměpis, matematika, fyzika, chemie, biologie, tělesná a branná výchova), byly doplněny odborné předměty: Základy odborné přípravy, jež se v druhém ročníku dělily na Technickou grafiku a Techniku administrativy, přičemž záleželo na tom, jakou volbu studijního zaměření žáci provedli - měli na výběr ložiskovou geologii, hornictví, hutnickou výrobu, strojírenství, elektrotechniku, technickou chemii, stavebnictví, zemědělství, nebo programování, ekonomiku a organizaci, kulturně výchovnou činnost a tělesnou výchovu. Ke každému z těchto oborů byly vypsány ještě jednotlivé předměty. Volitelné předměty byly až ve čtvrtém ročníku.⁹⁴

Učební plány pro gymnázia zůstaly stejné i v roce 1986, velkých změn nedoznaly ani učební plány v roce 1987, a tudíž tento systém vydržel až do revoluce v roce 1989. Polytechnizace vzdělání na gymnáziích byla velmi propagována. Samotné slovo „polytechnizace“ bylo zaklínadlo, za něž se dalo leccos schovat. Psalo se o ní v tisku, např. v periodikách Výroba a škola, Práce, Učitelství noviny, dále byla zmiňována v projevech při různých příležitostech, v metodikách.

„Zavedl se předmět základy výroby a odborné přípravy, zkratkou ZVOP, naše škola měla to štěstí, že si gymnazisté mohli vybrat mezi elektrotechnikou, stavebnictvím, administrativou a zemědělstvím. Pro většinu lidí to byla spíš taškařice a většinou nesmysl. Nepochybuji o tom, že pár lidem, co chtěli dělat technické školy, to prospělo, na některé věci si mohli sáhnout. Nemyslím si, že by to někdy prospělo těm, co chodili na to stavebnictví, tam to neměl kdo učit. Elektrotechniku učili fyzikáři, zemědělství učili biologové, administrativu - byla paní, co učila psaní na stroji, to se nějak zvládlo, tam se aspoň něco naučili, psát na stroji, že ano. Největší malér bylo stavebnictví, tak jsem se řediteli Knorovi přihlásil, že to budu učit, ale že mě nikdy nikdo nebude chodit na hospitaci a že to budu pojímat jako stavebnictví z hlediska architektury. Předmět jsem si docela užíval, dějiny umění se nikdy neučily, abych naplnil myšlenku, tak jsem vývoj architektury sledoval i z hlediska technického vývoje a vývoje materiálu a hmot. Byly přesné osnovy, ale nebyli na to lidé, co by to učili.“⁹⁵

93 Učební plány pro gymnázia. Praha 1986, str. 1

94 Tamtéž, s. 3

95 Tamtéž

Podle struktury studijních plánů se gymnázium přiblížilo střední odborné škole. O studium na gymnáziu se začali ucházet i ti, kteří se dříve hlásili na odbornou školu a nepočítali s dalším vysokoškolským studiem. Brzy ale zjistili, že zaměstnavatelé dávají přednost absolventům středních škol. Tak začal klesat počet studentů gymnázií. V tu chvíli se gymnázium zase začalo propagovat jako všeobecně vzdělávací škola připravující pro vysokoškolské studium.⁹⁶ Tento začarovaný kruh se prolomil až listopadem 1989. Poté se to chvíli ustálilo a hlavní změny proběhly za tři až čtyři roky. Za definitivní tečku vnímání osnov někteří považují přechod na Rámcové vzdělávací plány a Školní vzdělávací plány.⁹⁷

7.1 80. léta na Gymnáziu v Šumperku

Hlavním problémem školy začátkem 80. let je nedostatek místností. Ten je způsoben zvyšujícím se počtem žáků a potřebou dělení tříd v cizích jazycích a v laboratorních cvičeních. Organizačně nebylo možné zvládnout výuku dvaceti a více tříd ve stávajících 16 učebnách. Vyučování nouzově pokračovalo ve sbírkách, v knihovně, velká učebna je přestavěna na dvě malé, byt školníka byl upraven na třídu. I tak byla jedna třída umístěna v Domě kultury. Neúnosná situace má být vyřešena přístavbou školy.⁹⁸

Změny obsahu studia se především realizují formou zavádění nového předmětu „základy výroby a odborné přípravy“, v letošním roce počínaje 1. ročníkem. Učební plán nového předmětu v 1. a 2. ročníku zajišťuje žákům získání teoretických i praktických poznatků za základních výrobních a hospodářských odvětví, jako jsou hutnictví a strojírenství, elektrotechnika, stavebnictví, průmyslová chemie, potravinářství, zemědělství, doprava a spoje a další. Plán výuky v těchto ročnících předpokládá i poznatky z ekonomiky, organizace a řízení výroby, z oblasti získávání a zpracování informací životního prostředí. Studium bylo doplňováno exkurzemi a souvislými praxemi v závodech v okrese Šumperk.⁹⁹

Povinný předmět „základy výroby a odborné přípravy“ pokračoval i do 3. a 4. ročníku intenzivnějším studiem podpořený hloubkou specializovaných předmětů. Tento systém výuky měl velký význam i z hlediska profesionální orientace žáků, neboť zvýšil jejich jejich informovanost o základních socialistických odvětví, předpokládalo se, že určitý systém poznatků o výrobě, zvýší zájem o polytechnické obory a strojírenství obecně. Velký důraz gymnasium kladlo stále na hodiny

96 VÁŇOVÁ, Růžena. České gymnázium v 70. a 80. letech 20. století. In: Minulost, současnost a budoucnost gymnaziálního vzdělávání: sborník referátů z konference konané ve dnech 24.-25. června 1999 v Jičíně. 1. vyd. Semily 2000, str. 113

97 GOBYOVÁ, Jitka. Vývoj školství v České republice po roce 1989: Kvantitativní rozvoj gymnázií, středních odborných škol, vysokých škol. Praha 1994, str. 8

98 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1979-1980),

99 Tamtéž

matematiky, přírodovědných předmětů, cizích jazyků, bez jejich znalostí se neočekávalo úspěšné dokončení vysoké školy. ¹⁰⁰

7.1.1 Historický rok šumperského gymnázia

Ve školním roce 1983-1984 všech 20 tříd už studuje v nové koncepci výchovné vzdělávací práce, to je s předměty odborné přípravy (základy strojírenství, základy technické chemie, základy stavebnictví základy ekonomiky a organizace). Školní rok je navíc už osmým rokem realizace přestavby československé výchovně vzdělávací soustavy, která na šumperském gymnasiu postoupila už s určitým předstihem do 4. ročníku. Vedení školy a pedagogický kolektiv zodpovědně připravil maturitní zkoušky, které se uskuteční v novém koncepci – tedy z odborných předmětů. Poprvé také proběhnou – jako jediné v severomoravském kraji experimentální maturitní zkoušky ve čtvrté A třídě. Zejména tyto maturitní zkoušky byly středem pozornosti široké pedagogické fronty – ministerstva školství, Výzkumného ústavu pedagogického v Praze, Krajského pedagogického ústavu a odboru školství v Ostravě. ¹⁰¹

Absolventi gymnasia se tedy mohou po maturitě ihned začlenit do pracovního procesu v oboru strojírenství, technické chemie, stavebnictví, ekonomiky a organizace. Hlavní posláním gymnázia však i nadále zůstává příprava pro vysokoškolské studium všech směrů. Tak jako roky předtím je velkou pozorností tradičně výběru mladých lidí na vojenský vysoké školy.¹⁰²

7.1.2 Hlavní úkoly školy

Na školní rok 1985-86, který měl speciálně typický bod č.1, který se většinou měnil. Ostatní body zůstávaly po celou dobu 80. let.

1. Ideově výchovná práce školy bude probíhat ve znamení XVII. sjezdu KSČ, voleb do zákonodárných orgánů a XXVII. sjezdu KSSS. Využity budou podněty vyplývající z XII.

100 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1979-1980),
101 Tamtéž

102 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1983-1984),

Světového festivalu mládeže a studentů v Moskvě, Mezinárodního roku mládeže, oslav 40. výročí vítězství nad fašismem a ukončení 2. světové války, na které ideově navazuje Mezinárodní rok míru, který vyhláší OSN na rok 1986. Také 65. výročí založení KSČ a vydávání Rudého práva budou impulsem k účinnému výchovnému působení.

2. Naše úsilí bude směřovat k dalšímu zkvalitnění komplexně pojeté komunistické výchovy se zvýrazněním ideově politické, světonázorové, morální, pracovní a estetické výchovy. Za její významnou součást je nutné považovat výchovu k míru a obraně socialistického společenství. Zvýšená pozornost bude věnována životním problémům mladé generace.

3. Za základní prostředky ke zvyšování úrovně výchovně vzdělávacího procesu a komplexnosti komunistické výchovy považovat:

- jednotné působení učitelů ve smyslu obsahu školního řádu, pracovního řádu a výchovného programu
- dodržování kritérií a metod komplexního hodnocení a pohledu na žáka gymnázia z hlediska cílové představy profilu absolventa a reálné profesní orientace
- výchovné využívání obsahu a ideově politické specifiky jednotlivých předmětů všemi vyučujícími
- kvalitní přípravy a stanovování výchovně vzdělávacích cílů na každou vyučovací hodinu. prohlubování spolupráce se SRPŠ a SSM v souladu s plánem práce s mládeží
- další zkvalitňování soutěží a veřejně prospěšné činnosti
- účinné a neformální výchovné využívání významných politických a kulturních výročí a událostí

4. V řídicí činnosti věnovat zvýšenou pozornost:

- kvalitě i kvantitě vnitřní kontroly
- funkčnosti komise třídních učitelů
- účinnému využití výsledků rozmišřovacího řízení
- opatřeními ke splnění směrných čísel výběru žáků na vojenské vysoké školy
- včasnému a účinnému opatření k výběru žáků k přijímacímu řízení
- diferenciované pomoci začínajícím učitelům
- publikační činnosti učitelů

5. V předmětových komisích nadále upřesňovat pojetí základního učiva, sjednocovat se na přípravě žáků k přijímacím zkouškám na vysoké školy, spolupracovat s PK na základních školách a fakultami vysokých škol.

6. V systému využívání branné a tělesné výchovy důsledně realizovat nové pojetí dle platných učebních osnov a směrnic o branných cvičeních a kursech, dále zvyšovat podíl ostatních předmětů na branné výchově a vzdělávání žáků, udržet tělesně výchovnou aktivitu mládeže v pospartakiádním období.¹⁰³

7.1.3 Dostavba školy

Rokem 1985 se byl předán nový objekt na půdě školy. Za účasti věd. Taj. OV KSČ Aloise Švédy, předsedy ONV Jana Heidenreicha, vedoucího odboru školství SmKNV Loepolda Boháče, pedagogického sboru a studentů, byla slavnostně předána svému účelu nová budova šumperského gymnázia, která zásadně řeší dlouhodobé prostorové problémy školy, čímž pomůže ještě účinněji a kvalitněji plnit úkoly soudobého gymnázia. Za zvuků slavnostních fanfáry a symbolickou pásku přestřihli Alois Švéd a Leopold Boháč. Popřáli pedagogickým a výchovným pracovníkům další úspěchy v jejich odpovědné práci. Prohlídka nového školního objektu prokázala, že pracovníci OSP Šumperk dokáží odvádět dobrou práci.¹⁰⁴

Rokem 1988 stavební práce neustaly, protože po dobudování nového čtyřpatrového křídla školy následovala generální oprava staré budovy. Probíhala za plného provozu, tudíž byly podmínky pro vyučování značně ztíženy. Renovace školy a ředitelského domku skončila na podzim 1988. Vnější vzhled budovy nedoznal zásadních změn (pouze přístavba únikového schodiště), ale vnitřní úpravy nebyly vždy zdařilé. Např. byla odstraněna skleněná vitráž ve vestibulu budovy, ten byl zároveň zmenšen, z chodeb zmizely prosklené dvojdílné dveře a prakticky byla zrušena sborovna.¹⁰⁵

103 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1985-1986),

104 Tamtéž

105 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1987-1988),

7.3 Rozpad vedoucí úlohy KSČ na gymnáziích

Listopad 1989 byl pro učitele jedním ze dvou nejvýznamnějších mezníků, který se promítl do chodu školy. První, rok 1968, zažili ještě na různých pozicích – někteří už učili na SVVŠ, někteří ještě v učňovských školách, jiní získávali svoje první místo na školách, kde pak strávili i zbytek učitelské kariéry, další tento rok končili vysokou školu nebo ji ještě měli dostudovat. Naopak rok 1989 se stal pro všechny mezníkem v chodu školy, kde už mnoho let učili. Proto také situaci před rokem 1989 a po něm velmi často porovnávali. Konec vedoucí úlohy komunistické strany se ve škole projevoval obdobně, jako probíhal její rozpad v celé společnosti.¹⁰⁶

Byla pro všechny nová situace. Samozřejmě došlo i k rozpadu vedoucích struktur školy, jež díky stranické nomenklatuře byly těsně svázány s vedoucí úlohou komunistické strany. Tento fakt brali učitelé jako logické vyústění nastalé společenské situace.¹⁰⁷

Nová koncepce byla modelována, zkoumána a ověřována čtyři léta a jejím výsledkem byl školský zákon č. 29/1984 Sb. Te dne 22. března 1984, nazvaný Zákon o soustavě základních a středních škol.

Školský zákon č. 29/1984, který byl platný bezmála dvacet let, byl velkým milníkem pro formování školství. V základním ustanovení zákonu se dočteme *„Vysoká úroveň, prohlubování a zdokonalování socialistické výchovy a vzdělanosti mladé generace i všech pracujících je jedním ze základních předpokladů dalšího rozvoje socialistické společnosti, její ekonomiky a kultury, upevňování socialistických výrobních vztahů a socialistického způsobu života. Úloha výchovy a vzdělání nabývá zvláště na důležitosti v etapě vědeckotechnické revoluce a má zásadní význam pro rychlejší uplatňování jejích výsledků v praxi.“*¹⁰⁸

Ačkoliv to byl zásadní zákon pro rozvoj školství o gymnáziích se mluví jen sporadicky a to pouze v díle třetím, paragrafu patnáctém *„Gymnázium je všeobecně vzdělávací vnitřně diferencovaná škola, která připravuje především pro studium na vysokých školách. Dále připravuje i pro výkon některých činností ve správě, kultuře a v dalších oblastech. Gymnázium má čtyři nebo šest anebo osm ročníků.“*¹⁰⁹

Tímto zákonem byla povinná školní docházka stanovena na deset roků s tím, že celá populace projde základní osmiletou školou a po jejím ukončení budou žáci navštěvovat ještě

106 SÝKOROVÁ, Pavla. Učitelé z pražských gymnázií v období tzv. normalizace. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie - soudobých dějin. Vedoucí práce Doskočil, Zdeněk.

107 Tamtéž

108 Zákon č. 29/1984 Sb. Zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

109 Zákon č. 29/1984 Sb. Zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

minimálně dva roky odborná učiliště, pokud samozřejmě nebudou studovat na některém jiném typu střední škol. Každý učební obor byl minimálně dvouletý, což zabezpečovalo každému žákovi, aby splnil požadavky zákona o povinné školní docházce.

7.4 Situace na gymnáziu Šumperk po roce 1989

Listopadové události roku 1989 se promítly i do života školy Gymnázium v Šumperku. Žáci symbolicky vyjádřili podporu vysokoškolským studentům zapálením svíček u pomníku na bratrušovské střelnici. Se zánikem KSČ bylo potřeba zvolit nového ředitele školy, kterým se dílem 74 % hlasů stal profesor Karel Coufal dne 1. února 1990. Ve funkci tak nahradil profesora Ladislava Sourala. Demokratické hodnoty reprezentovala nová busta T. G. Masaryka a opětovné přejmenování náměstí z Pionýrů na Masarykovo. ¹¹⁰

Škola se v devadesátých letech postupně výrazně proměňuje a modernizuje v závislosti na finančních podmínkách fungování. Do učeben je zaváděna moderní dobová audiovizuální technika. Důležitým rysem rozvoje školy se staly změny v oblasti výuky cizích jazyků. Škola navázala partnerské kontakty postupně se třemi středními školami v zahraničí: Niftarlake College v Maarssenu, BGRB Singrienergase ve Vídni a Ernest Bewin School v Londýně. Už v roce 1995-96 se uskutečnily výměnné pobyty se všemi těmito školami. ¹¹¹

110 Oslavy 100 let Gymnázia Šumperk [online]. 2019 [cit. 2023-12-03]

111 Tamtéž

8. Učitel v socialistické škole

Socialistická škola byla jedním z důležitých článků socialistické společnosti. Škola v socialistické společnosti plní mnoho funkcí a tyto funkce svou prací vykonává učitel. Učitel je vlastně vykonavatel všech funkcí školy. „*To znamená funkce vzdělávací, výchovné i funkcí nových, zejména funkce všestranného rozvíjení osobnosti a funkce integrace komunistické výchovy všech činitelů socialistické společnosti.*“¹¹² Učitel svou prací uskutečňoval cíle výchovně vzdělávacího procesu ve škole. Realizoval je ve vyučování. Mimo cíle učitel uskutečňoval v socialistické škole také obsahy vzdělávání a obsahy výchovy. Bez práce učitele by cíl a obsah byly pouhým požadavkem, který by se nenaplnil. Základní funkcí učitele ve škole v době socialismu byla jeho osobnost. „*Můžeme formulovat základní funkci učitele – funkci učitele je být osobností. Učitel je rozhodujícím činitelem systému komunistické výchovy mladé generace proto, že je současně veřejným činitelem, že působí na veřejnost a na její plnění výchovně vzdělávacích úkolů, že svým působením ve škole i mimo školu působí na kvalitu výchovné a vzdělávací aktivity všech ostatních činitelů, kteří v socialistické společnosti tak či onak na sebe berou výchovně vzdělávací úkoly.*“¹¹³ Hlavními faktory neboli činiteli ve škole byli ředitel školy a třídní učitel, protože hlavně oni plnili bezesporu hlavní poslání školy. Třídní učitel měl být vedoucím vychovatelem svých žáků. Stejně jako dnes i v době socialismu se měl zajímat o to, co se ve třídě děje, a měl být informovaný o všem důležitém. Byl také přímým vychovatelem dětí ve své třídě. Působil na ně jak z hlediska výchovného, tak z hlediska vzdělávacího v době vyučování i mimo vyučování.

8.1 Vzdělání učitelů

„27. října 1945 dekretem prezidenta republiky č. 132/1945 Sb., o vzdělání učitelstva, byla uzákoněna vysokoškolská učitelská kvalifikace pro učitele všech školských stupňů československé vzdělávací soustavy.“¹¹⁴

Od školního roku 1950/1951 vznikla pedagogická gymnázia, která měla vzdělávat skupinu učitelů, která byla z pedagogických fakult vyškrtána. Bohužel následným přijetím zákona č. 31/1953 Sb. byly fakulty nakonec odsunuty, což byl velmi závažný krok zpět. Již zmíněný zákon č. 31/1953 Sb. stanovil nově střední pedagogické školy pro učitele prvního stupně základní školy a učitele mateřských škol, které pohltily výše uvedená pedagogická gymnázia. Učitelé národních škol

112 KOLÁŘ, Zdeněk a Marie FRÝBORTOVÁ. Formování socialistického učitele. Praha: Univerzita Karlova, 1985, . ISBN 60-038-85

113 KOLÁŘ, Zdeněk a Marie FRÝBORTOVÁ. Formování socialistického učitele. Praha: Univerzita Karlova, 1985,. ISBN 60-038-85

114 UHLÍŘOVÁ, Jana. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, 87 s. ISBN 978-80-7290-641-3

mateřských škol tedy dosahovali pouze středoškolského vzdělání. Dále tento zákon zřizoval vyšší pedagogické školy, kde měli být vzděláváni učitelé šestého až osmého postupného ročníku střední školy. Vznikly i vysoké školy pedagogické v Praze, Olomouci a Bratislavě, které zřídilo vládní nařízení č. 66/1953 a které měly za úkol vzdělávat učitele devátého až jedenáctého ročníku.¹¹⁵

Ke změně došlo roku 1959, kdy se příprava středoškolského učitele vrátila na tradiční fakulty. Od roku 1977/1978 pedagogické fakulty začaly studenty připravovat i na povolání učitele pro gymnázia a střední školy. Toto pojetí pedagogické fakulty vydrželo až do roku 1989.¹¹⁶

Existovaly tři stupně dalšího vzdělávání učitelů, které byly vydány ve vyhlášce č. 79/1977 ministerstva školství.

1. „I. stupeň - uvádění začínajících učitelů do praxe
2. II. stupeň - pomaturitní a postgraduální studium učitelů
3. III. stupeň - specializační studium.“

Národní výbory měly pod svou záštitou další vzdělávání učitelů a dalších pedagogických pracovníků tím, že odborně vedly školy a výchovná zařízení, kde tito pedagogičtí pracovníci pracovali. Pedagogické školy organizovaly postgraduální studium pro učitele v rámci II. i III. stupně¹¹⁷

Učitelé se za komunistické éry také museli zúčastňovat různých školení, hlavně těch ideově politických. Za organizaci zmíněného vzdělávání odpovídali ředitelé škol, odbory školství ONV a KNV. Vzdělávání vedli školení lektoři, které zajišťovaly odbory školství ve spolupráci s OV KSČ prostřednictvím okresních pedagogických středisek a krajských pedagogických ústavů ve spolupráci s řediteli škol. Lektoři byli vybíráni především z učitelů občanské nauky.¹¹⁸

9. Propaganda a indoktrinace

V této kapitole se podíváme na problematiku propagandy a indoktrinace jako nástroje komunistického režimu zaměřeném na školství. Nejprve pojmy definujeme a vymežíme, jaké jsou mezi nimi rozdíly. Posléze si ukážeme, jaký vliv měla propaganda a indoktrinace na život dospělého člověka, a z důvodu zaměření této práce se budeme zabývat i dětmi a tím, jak je režim v tomto ohledu ovlivnil.

115 Tamtéž

116 Tamtéž

117 KORÍNEK, Miroslav. Zdokonalování přípravy a dalšího vzdělávání učitelů prvního stupně základní školy. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 64-65

118 Věstník Ministerstva školství a Ministerstva kultury České socialistické republiky, roč. 28, 1972, seš. 8, s.130

9.1 Propaganda

Propagandu chápeme jako úmyslné šíření a vysvětlování politických idejí, teorií, ideologie či doktrín a jejich přetvoření do podoby přizpůsobené aktuální situaci. Propaganda si klade za cíl změnu světového názoru, utvoření společného společenského vědomí a jednání, které bude v souladu s činností určitého státu, hnutí, politické strany či instituce. Propaganda je ofenzivní, podílí se na sociálních či politických konfliktech, může je i často zdramatizovat. Složkou propagandy je tzv. kontra-propaganda, která má snahu potlačit antagonistické koncepty.¹¹⁹ Propaganda záměrně ovlivňuje názory, mínění, pocity a postoje jednotlivce nebo skupiny ve prospěch propagandou šířených idejí, doktrín, ideologie apod.

9.1.1 Analýza propagandy

K analýze propagandy je nutné přistupovat zodpovědně. Je to komplexní závazek, který vyžaduje jistou míru přehledu v politicko-historickém kontextu, výzkum propagandistických médií a zpráv. Je také nutné brát v úvahu citlivost reakce příjemců a kritický pohled na celý proces propagandy. vytyčili deset kroků, ze kterých by se měla analýza koncipovat:

1. Ideologie a záměr kampaně propagandy
2. Kontext propagandy
3. Identifikace propagandisty
4. Struktura propagandistické organizace
5. Cílové publikum
6. Média
7. Speciální techniky maximalizující efekt
8. Reakce publika na techniky
9. Kontra-propaganda
10. Účinnost a zhodnocení¹²⁰

119 Geist, B. (1993). Sociologický slovník (s. 311). Victoria Publishing

120 Jowett, G., & O'Donnell, V. (2019). Propaganda & persuasion (s. 6). Sage

9.2 Indoktrinace

Definujme indoktrinaci jako prosazování přijetí určité doktríny a s ní spojených názorů, hodnot a postojů. Indoktrinace stojí na odmítnutí kritického myšlení a slepého přijetí dané doktríny. Toto prosazování určité doktríny se využívá nejenom v totalitním režimu ve státních orgánech k ovlivňování mínění veřejnosti, ale také například v některých náboženských skupinách. Indoktrinace může mít podobu propagandy.¹²¹ V dnešním chápání má indoktrinace výhradně pejorativní význam. Většina lidí má význam tohoto slova spojený s kontrolou mysli a absencí jakékoliv tolerance. Indoktrinace zahrnuje proces přenosu znalostí nebo přesvědčení, při kterém jsou osobám ponechány velmi omezené schopnosti reflexe s ohledem na konkrétní obsah. Pokud se bavíme o školství, je indoktrinace velmi nátlaková a nebezpečná kvůli autoritě a důvěře, které z učitelů vychází.¹²²

9.3 Rozdíl mezi propagandou a indoktrinací

Mezi propagandou a indoktrinací existuje rozdíl. Pojmy propaganda a indoktrinace jsou definovány z hlediska vědomí příjemce. V rámci propagandy se příjemci výslovně řekne, co si odesílatel přeje, aby příjemce udělal nebo si myslel, zatímco o indoktrinaci se jedná, když příjemci není výslovně řečeno, co se po něm požaduje.¹²³ Na příkladu vysvětlujeme, jaká může být hranice mezi propagandou a indoktrinací pohyblivá s ohledem na uvědomění příjemce: Dva jedinci sledují film - jeden uznává hodnoty vštěpované skrze film, zatímco druhý ne. Pro prvního představuje film propagandu, pro druhého indoktrinaci. V praxi samozřejmě není dichotomie vždy jasná. Divák si například může být vědom části hodnotového obsahu filmu, nikoli zbytku. Film pro něj představuje částečně propagandu a částečně indoktrinaci. Nebo si později uvědomí hodnotový obsah filmů, takže poklidné scény, které viděl před hodinou, pro něj dostanou nový význam. V takovém případě se indoktrinace změní v propagandu.¹²⁴ Další rozdíl je časový rozsah, ve kterém propaganda a indoktrinace fungují. Propaganda může fungovat v krátkém i dlouhém rozsahu. Propaganda může pomocí masmédií za určitých podmínek působit okamžitě. Kdežto indoktrinace je opakující se

121 Adamová, K. (2001). Politologický slovník (1. vyd.) (s. 85). Praha: C.H. Beck.

122 Merry, Michael S. 2005. „Indoctrination, Moral Instruction, and Nonrational Beliefs: A Place for Autonomy?“ (s. 405-406). *Educational Theory* 55 (4)

123 Hemánus, P. (1974). Propaganda and Indoctrination; a Tentative Concept Analysis (s. 216). *Gazette* 20 (4)

124 Hemánus, P. (1974). Propaganda and Indoctrination; a Tentative Concept Analysis (s. 216). *Gazette* 20 (4)

prezentace myšlenek po delší dobu.¹²⁵ Můžeme konstatovat, že přes určité rozdíly mají propaganda a indoktrinace řadu styčných bodů, mnohdy se vzájemně překrývají, indoktrinace může mít podobu propagandy.¹²⁶ I proto budeme v následujícím textu pro potřeby této práce k těmto pojmům přistupovat spíše synonymicky

9.4 Propaganda a její vliv na děti a mládež v Československu

Propaganda a indoktrinace komunistické strany postihovala všechny občany a také všechny sféry jejich života. Není tedy překvapením, že se komunistické vedení zaměřovalo obzvlášť na ty nejmenší se snahou vytvořit již zmiňovaného „nového socialistického člověka.“ Tématem dětí a mládeže se v KSČ zabývalo několik institucí. Volené politické orgány Komunistické strany Československa děti a mládež řešily jen okrajově, největší pozornost jim byla věnována během let 1948-1950 a během tzv. krizových let 1968-1970. V rámci nejvyššího orgánu strany, Ústředního výboru Komunistické strany Československa, se záležitosti dětí příležitostně do usnesení také promítly. Specifickým stranickým orgánem přímo zabývajícím se dětmi a mládeží byly komise mládeže. Tato grémia se skládala z členů KSČ, působících například ve Svazu mládeže, v nakladatelstvích apod. Řešily, aby politika dětí a mládeže byla v souladu s politikou komunistické strany.¹²⁷

Indoktrinace a propaganda se projevovala hlavně v masmédiích. Rozhlas a televize byly nejúčinnějšími prostředky propagandy, jelikož hlavním cílem bylo vzbudit co největší ideologické nadšení pro budoucí budovatele komunismu. V masmédiích se vysílaly různé pořady a filmy s ideologickým zaměřením nejenom pro dospělé publikum, ale také pro mládež a děti. Komunistická ideologie v těchto pořadech kladla důraz na motiv mládí. V televizi i rozhlasu se vysílaly různé didaktické pořady, které byly v souladu se školními osnovami. Poslech těchto pořadů byl několik let povinný. Celkově rozhlas i televize sloužily jako forma výuky dětí ale i jako forma výplně volného času, který byl v souladu s politikou tehdejšího režimu.¹²⁸

Nejdůležitějším prostředkem indoktrinace dětí byla především škola, promítla se ale i do ostatních sfér životů dětí. Přímo propagandou ve školství se práce zabývá v kapitole „Totalitní školství.“ Za zmínku ale jistě stojí tzv. mimoškolní výchova. Komunisté se podle sovětského

125 Tamtéž, s. 4

126 Tamtéž

127 Knapík, J. (2018). Mezi pionýrským šátkem a mopedem: Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970 (s. 49-52). Praha: Academia

128 Tamtéž, s. 201

školského vzoru od roku 1948 snažili děti vychovávat i mimoškolně. Začala se podporovat mimoškolní výchova a mimo třídní činnost, jako příklad mohou sloužit školní družiny či pionýrské hnutí. Hlavní funkcí těchto institucí byla převážně politická výchova.¹²⁹

Na indoktrinaci dětí a mládeže se podílely některé organizace, z nich nejvýznamnější jsou Pionýrská organizace Československého svazu mládeže a Československý svaz mládeže, po roce 1970 nazýván Socialistický svaz mládeže. Ačkoliv tyto organizace prováděly edukativní, výchovnou a osvětovou činnost, i do nich se promítaly propagandistické prvky tehdejší doby, tedy politická témata s budovatelskými prvky či značná sovětizace.¹³⁰

9.5 Propaganda v totalitním školství

Cílem výchovy ve školách v totalitním režimu je vytvoření občanů zcela podřízených státu, kteří budou slepě poslouchat rozkazy a plnit úkoly s absolutně nekritickým přístupem v jménu ideologie. Žáci jsou ve školách ve státech s totalitním režimem objektivizováni, a to způsobuje nepřítomnost autonomie, subjektivity a také svobody svého jednání.¹³¹

Komunistická strana Československa do školství začala zasahovat prakticky hned, jak se dostala k moci. Pomineme-li úřední stránku věci, tedy zákony, nařízení a ostatní důležité dokumenty, které komunistická strana v průběhu let vypracovávala a které měly obrovský vliv na indoktrinaci ve školství, za zmínku jistě stojí revize učebnic či výukových pomůcek. Od roku 1948 se učebnice sice částečně změnily, ale vedoucím členům KSČ připadalo, že neobsahují dostatečné množství marxisticko-leninské ideologie. Na počátku 50. let se tedy komunisté usnesli, že učebnice mají obsahovat převahu marxisticko-leninské ideologie a předkládat žákům potřebu lásky a loajality ke KSČ, Sovětskému svazu, J. V. Stalinovi a K. Gottwaldovi.¹³²

Vedení strany mělo např. problém s učebnicemi zeměpisu a také jeho výukou, která neobsahovala dostatečnou časovou dotaci na výuku o SSSR. Učebnice dějepisu zase dostatečně neglorifikovaly Velkou říjnovou socialistickou revoluci, život Lenina a Stalina a dostatečně nekritizovaly prozápadní politiku TGM nebo Edvarda Beneše. Proto ÚV KSČ v roce 1951 přijal usnesení, které nařizovalo učebnice reformovat.¹³³ Propaganda ve školách zdůrazňovala motiv

129 Knapík, J. (2014). Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech (s. 47). Opava: Slezská univerzita.

130 Knapík, J. (2018). Mezi pionýrským šátkem a mopedem: Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970 (s. 342). Praha: Academia

131 Wróbel, A. (2008). Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda (s. 131). Grada.

132 Kourová, P. (2020). Prosazování komunistické ideologie do školní výchovy dětí a mládeže. In Cuhra, J., Černá, M., Devátá, M., Hermann, T., & Kourová, P. (2020). Pojetí a prosazování komunistické výchovy v Československu 1948-1989 (s.121). Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

133 Kourová, P. (2020). Prosazování komunistické ideologie do školní výchovy dětí a mládeže. In Cuhra, J.,

třídního boje, kontrast západu s východem – kapitalismem se socialismem a motiv kolektivismu, který žáky měl naučit utvářet vzorné dětské kolektivy. Do dětské literatury se očekávaně promítla ideologie, ale také sovětským svazem předurčená orientace Československa na těžký průmysl. Dále byly školy nuceny zapojovat se do propagandistických akcí, jako např. kampaň proti Miladě Horákové či oslavy 70. narozenin Stalina. Žáci byli indoktrinováni opravdu v každém předmětu, dokonce i ve vyučovacích předmětech s uměleckým charakterem, jako je hudební a výtvarná výchova. Učebnice, výzdoby tříd, osnovy a obsahy dětské literatury se během éry komunistické nadvlády v Československu průběžně měnily podle aktuální potřeby. Jako příklad může sloužit to, že po XX. sjezdu KSSS a odhalení kultu osobnosti Josifa Stalina byly zmínky o Stalinovi potlačovány.¹³⁴

10. Školní a mimoškolní aktivity

Pro gymnázia hrály důležitou roli i mimoškolní aktivity, do kterých se škola, její studenti či rodiče aktivně zapojovali a tím se podíleli na kulturním životě školy i obce. Společně tvořili různé organizace, které měly na starost organizaci nejrůznější činnosti. Mimoškolními aktivitami se však rozumí i výlety na konci školního roku nebo brigády, kterých se účastnili žáci i učitelé. Pionýrská organizace

10.1 Pionýrská organizace

Ředitel pečoval o rozvíjení pionýrské skupiny na škole. Byl ve styku s vedoucím pionýrské skupiny a sděloval mu své pozorování nebo ho upozorňoval na nedostatky, které se týkaly činnosti skupiny. Poskytoval pionýrským vedoucím hospitace na hodinách, aby mohli pionýry sledovat při školní práci, do samotného vyučování ale nemohli tito vedoucí zasahovat. Ředitel školy od učitelů vyžadoval, aby podporovali práci a činnost pionýrské skupiny. Určil také z řad učitelů důvěrníka pionýrské skupiny. Měl dbát na to, aby důvěrníkem byl učitel, který byl politicky vyspělý. Ředitel měl také zajistit odběr pionýrských časopisů a měl opatřit řádnou literaturu do žákovské i učitelské knihovny. Alespoň v každém čtvrtletí měl ředitel svolat poradu učitelského sboru, které se účastnili

Černá, M., Devátá, M., Hermann, T., & Kourová, P. (2020). Pojetí a prosazování komunistické výchovy v Československu 1948-1989 (s.121). Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

i vedoucí pionýrské skupiny a vedoucí oddílů. Následně se projednávala a hodnotila činnost skupiny a koordinoval se plán skupiny s plánem školy.¹³⁵

Pověřený učitel, který je důvěrníkem pionýrské skupiny, měl za úkol radit skupině, navštěvovat schůze. Pionýrským vedoucím radil při dalším vzdělávání a řediteli školy pomáhal při práci s pionýrskou skupinou. Třídní učitel dbal na to, aby se v jeho třídě rozvíjela činnost pionýrů a aby také plán oddílu byl v souladu s plánem třídy. Třídní učitel tedy musel spolupracovat s vedoucím oddílu. Zároveň všichni učitelé školy byli povinni pomáhat pionýrské skupině a měli spolupracovat s důvěrníkem skupiny a s třídními učiteli.¹³⁶

Činnost pionýrské skupiny na školách měla být v plném souladu s úkoly a potřebami školy a také musela pomáhat učitelům v jejich práci. Za práci této pionýrské skupiny odpovídal skupinový vedoucí. Ředitelé škol a hlavně třídní učitelé museli mít spolupráci s pionýry za důležitou součást své výchovné činnosti. Měli tedy za úkol seznámit se s významem, zásadami a úkoly pionýrské organizace a také podporovat vedoucí pionýrských skupin v jejich práci. Museli u všech svých žáků podporovat kladný vztah k pionýrské organizaci. Ředitel a učitelé pomáhali při výběru pionýrských vedoucích, sledovali jejich práci, radili jim a mohli jim sdělovat i své připomínky. Scházeli se s nimi, vyměňovali si vzájemně své zkušenosti. Ředitel školy zval skupinového vedoucího na porady učitelského sboru, kde se hodnotila práce skupiny a projednávali se nové úkoly a pomoc ze strany školy. Hlavně třídní učitelé se pak účastnili schůzek pionýrských vedoucích školy, kde jim mohli sdělovat svoje návrhy a případné připomínky.¹³⁷

Vždy na začátku šk. roku si dávaly skupiny pionýrů závazky celoročního plánu. Závazek šk. roku 1959/1960 zněl takto: „1. cílevědomé vytváření věd. světového názoru u dětí 2. posílení výchovy k socialistickému vlastenectví 3. pomoci polytechnické výchově 4. k úspěchům přivést tělovýchovnou turistickou a dětskou uměleckou tvořivost.“¹³⁸

Během školního roku se vedoucí pionýru snažili tyto body naplnit a při vytváření vědeckého světového názoru se snažili studenty vést v duchu rozumového poznání. Žáci byli seznámeni s moderní sovětskou technikou a měli za úkol sledovat práci vědců, kteří pomocí raket chtěli poznat vesmír. „Tomuto poznání přispějeme relacemi do rozhlasu a nábořem na odběr technických časopisů“. I když se tato 53 organizace prezentovala jako kamarádká a přátelská, učila děti nejen

135 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 7, 1951, seš. 2, s. 18

136 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 7, 1951, seš. 2, s. 19

137 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 8, 1952, seš. 30, s. 401

138 Tamtéž

lásce k přírodě, ale také ke komunistickému režimu a Sovětskému svazu. Tato organizace v sobě skrývala politický podtext, který měl u mladých lidí probouzet materialistický pohled na svět. Přes prázdniny probíhalo spoustu výletů a akcí. Pionýři se účastnili her v přírodě, chodili do lesů, nebo se pořádaly několika denní tábory. Finančně této organizaci pomáhalo sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ). Pionýři se však museli zapojit i do práce, a proto pomáhali přes léto na školní zahradě a připravovali školu na nový školní rok. Během roku probíhaly na škole i sběry surovin do kterých se pionýři angažovali¹³⁹.

10.2 Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ)

Pro školu bylo obzvlášť důležité, aby se rodiče aktivně zapojovali do všech akcí pořádané školou. Nejenže tak pomáhali s organizací oslav, ale jejich účast byla vedená i v osobních výpisech žáků, což se zahrnovalo do konečného posudku na vysokou školu (třídní výkazy). Setkání se obvykle konala v tělocvičně, která byla vyzdobená a přichystaná pro příchod členů. Na běžném programu bylo referování o finančním hospodářství, úkolech SRPŠ a schválení plánu SRPŠ pro následující období. Výbor SRPŠ se měl podlé plánu scházet jednou měsíčně a řešit úkoly na základě ročního plánu práce.¹⁴⁰

10.3 Československý svaz mládeže

Československý svaz mládeže. Postupem času se názvy svazu mládeže měnily na Československý socialistický svaz mládeže nebo Svaz sovětské socialistické mládeže. Na rozdíl od pionýru byla tato organizace určena i pro dospělé, pracující či studenty střední a vysoké školy¹⁴¹.

10.4 Prázdninové brigády pro žáky i učitele

Prázdninové brigády pro žáky i učitele. Žáci sice měli každoroční prázdniny v podobě dvou měsíců, jak už tomu bývá zvykem, ale během té doby museli odpracovat hodiny na brigádách. Nejčastější brigády se uskutečňovaly v zemědělství. Před nástupem do školy byla povinná brigáda na poli, myslím, že asi dvou denní, tam jsme sbírali např. cukrovou řepu, brambory nebo se chodilo na

139 Tamtéž

140 NÁHLÍKOVÁ, Sabina. *Historie Gymnázia Josefa Kainara v Hlučíně v letech 1945-1969* [online]. Brno, 2021 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1mkyxm/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Jiří Zounek, Ph.D.

141 Tamtéž

chmel. Studenti měli možnost pracovat v průmyslu, na úřadech, ve stavebnictví, hornictví nebo lesnictví. I zde je patrný projev ideologického tlaku ve školním prostředí, vynucováním povinných brigád. Učitelé se také účastnili prázdninových prací v zemědělství, na chmelu, na úřadech nebo na školeních.¹⁴²

Žactvo pomáhalo odstraňovat i rozsáhlé škody v lesích účastí na zalesňování. Tato pomoc byla oceněna občanstvem, národními výbory, lesními závody a ministerstvem zemědělství. Ministerstvo zemědělství také konstatovalo, že bez pomoci žactva a učitelstva by lesní závody nesplnily plánované úkoly. Před započítáním práce byl žákům vysvětlen národohospodářský význam lesů a úkol, který se od žáků očekával.¹⁴³

Bez pomoci školní mládeže by nemohly lesní správy své úkoly dobře plnit. Práce žáků byla tedy uznale hodnocena ministerstvem zemědělství. Učitelé a žáci byli poučeni o politickém i hospodářském významu zalesňovacích prací; měli k nim přistupovat odpovědně a radostně. Byly pořádány i soutěže v zalesňování. Příkladem je soutěž jarního zalesňování v roce 1952, kdy se této soutěže mohly účastnit školy všech stupňů, které uzavřely patronátní smlouvu se správou lesního hospodářství. Školy měly do soutěže vyslat největší počet žáků. Ti měli vysázet největší počet sazenic, aby zalesnili nejvíce hektarů lesních půd. Jejich práce měla být prací nejlepší kvality, aby ztráta na následném nárůstu byla co minimální.¹⁴⁴

10.5 Bramborové brigády

Tyto práce obvykle probíhaly na podzim během školy. Zemědělci potřebovali pomoci na poli nejčastěji se sběrem brambor, odtud hovorový název „bramborové brigády“. Typické byly výlety do Prahy, do polské Osvětimi nebo na Slovensko, kde se chodívalo sbírat.¹⁴⁵

10.6 Oslavy a tradice

Ke školnímu gymnaziálnímu prostředí neodmyslitelně patří i společenský život, který se na škole projevoval pomocí nejrůznějších oslav, svátků a školních organizací. V klasifikačních poradách byly zaznamenány památné dny, které se připomínaly ve vyučovacích hodinách. Například narozeniny významných osobností socialismu - J. V. Stalin, K. Gottwald, A. Zápotocký, V. I. Lenin.

142 Tamtéž

143 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 7, 1951, seš. 10-11, s. 112

144 Tamtéž

145 Tamtéž

Na tzv. Leninově večeru vystoupil pěvecký sbor v kulturním domě, kde byl připraven program na jeho počest.¹⁴⁶

Dále to byly dny významných událostí proletářského lidu: Den horníků, Den slovenského národního povstání a Den vítězství ČS pracujícího lidu... Nejtypičtější oslavy komunistické doby, byly povinné oslavy 1. máje, tedy svátku práce. Na gymnáziu se studentům připomínalo i výročí Velké říjnové socialistické revoluce, která se týkala Sovětského svazu a měla vyzvedávat komunistický převrat v Rusku. Na organizaci těchto událostí se podíleli členové učitelského sboru, pionýrská organizace, svazy mládeže i SRPŠ. Typickým znakem všech oslav bylo vystoupení pěveckého sboru, recitace básní, hry na hudební nástroje, socialistická hesla a projev ředitele školy, nebo předsedy národního výboru.¹⁴⁷

10.6.1 Svátek matek

Svátek práce je bojovým svátkem mezinárodní solidarity dělnické třídy. Při oslavách prvního máje měl lid projevit vůli zesílit boj za vítězství socialismu v Československu. K oslavám mělo být využito např. tohoto hesla: „Pevně semknutí kolem strany a vlády v čele s prezidentem Gottwaldem za mír a socialismus!“ Na prvního máje se měly také konat masové manifestace. K těmto veřejným oslavám se měli též připojit žáci a učitelé všech druhů škol. V posledním dubnovém a v prvním květnovém týdnu se měl žákům vysvětlovat smysl Svátku práce. V době před Svátkem práce měli žáci připravovat vnější i vnitřní výzdobu školy, měli vytvořit vlastní hesla, ale též využít hesel Národní fronty. Měli se též připojit k slavnostnímu průvodu a připravit transparenty, symbolické znaky, měli nacvičit vhodné písně a případně připravit krátká kulturní představení. Vyhláška též zmiňuje důležitost 1. máje, protože právě 1. máj byl manifestací důvěry a lásky ke Komunistické straně Československa, k vládě a k prezidentu Klementu Gottwaldovi a dále i k Sovětskému svazu a generalissimu J.V. Stalinovi¹⁴⁸

10.6.2 Mezinárodní den žen

Žákům se měl objasnit význam účasti jejich matek na budovatelském díle v průmyslu a v zemědělství. Ve třídách se měl zavést rozhovor o ženách, které mají vysoké výkony. Dále se měla zdůraznit úcta socialistické společnosti k matce. Ve škole mělo také docházet k výzdobě tříd,

146 Tamtéž

147 Tamtéž

148 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 8, 1952, seš. 10, s. 137-138

vytváření nástěnek. Děti měly 8. března vyjádřit maminkám úctu pomocí vlastnoručně vyrobených přání a kytiček. Do hodin bylo možné pozvat ženu pamětnici (např. pracovníci JZD), aby žákům sdělila něco o své práci.¹⁴⁹

Roku 1953 byl Mezinárodní den žen slaven pod heslem: „Za mír mezi národy, za socialismus v naší vlasti, za štěstí dětí.“ I ve školách měli probíhat oslavy tohoto svátku. Učitelé měli žáky seznámit s významem tohoto dne. Dále byly na školách prodávány pohlednice vydané Výborem československých žen pro blahopřání maminkám, vynikajícím pracovnícím v průmyslu i v zemědělství.¹⁵⁰ Oslavy Mezinárodního dne žen a jeho přípravy bylo třeba prohloubit ve výchovném vyučování ve všech předmětech, kde k tomu byla příležitost. Bylo důležité správně vysvětlovat význam tohoto dne. Žáci škol a zájmových kroužků měli vytvořit pod vedením učitelů hodnotný program slavnostních shromáždění.¹⁵¹

10.6.3 Spartakiády

Jednalo se hromadná tělocvičná vystoupení konané od roku 1955, kterých se účastnila mládež ze všech koutů republiky. Jak už tomu bývalo zvykem, i šumperské gymnázium se pravidelně zapojovalo do celonárodní masové akce, kdy se v Praze na Strahově sešli studenti a předcvičovali naučené sestavy. Akce pořádaná každých pět let byla úžasnou podívanou. Obrovský počet mladých studentů společně cvičili do rytmu hudby a tvořili přitom neuvěřitelné kreace. Na spartakiádu se dopředu trénovalo v tělocvičně. Tělocvikářům byly poskytnuty materiály pro přípravu, ti měli za úkol vytrénovat a připravit své studenty na krajskou spartakiádu.

10.6.4 Šumperská 25 a 50

Pořadatel : ČŠV gymnasium v Šumperku

Datum akce: 10.4.1982

Start: od 6:00 do 7:30 nebo hromadný v 8:00 po společném zahájení

Nocleh: v tělocvičně gymnasia ve vlastních spacích pytlech, nutná písemná přihláška předem na adresu

Upozornění: pochod se uskuteční za každého počasí

Krátký úryvek z kroniky školy k akci: Vyučování v roce 1938 bylo poznamenáno politickými událostmi. Někteří studenti se již dříve zúčastnili výcviku stráže obrany státu a po

149 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 8, 1952, seš. 5, s. 80-81

150 Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 9, 1953, seš. 3, s. 35

151 Věstník Ministerstva školství a kultury, roč. 14, 1958, seš. 4, s. 51

vyhlášení mobilizace v květnu 1938 nastoupili se zbraní v ruce k železniční trati ze Šumperka do Kout. Mnozí nastoupili takřka přímo od maturitní zkoušek.

Po Mnichovu uhasly naděje všechny naděje, že české menšina v pohraničí bude moci pokračovat ve své vlastenecké práci a rozvíjet vzdělávací činnost. Nežádoucí české střední školy byly zavřeny a jen dočasně obecné školy měly dávat základní vzdělání budoucím poddaným Třetí říše. Nevzdělaní Češi měli plnit slepě příkazy nacistické vlády.

Šumperské gymnázium, zbudované nadšenou prací české menšiny, bylo po okupaci pohraničí v říjnu 1938 zabráno Němci. V budově byla umístěna německá vyšší dívčí a obchodní škola. Profesori se rozešli do různých škol po Protektorátu Čechy a Morava a studenti z vyšších tříd pokračovali nebo dokončovali svá studia na školách mimo okres. Pro mnohé, bez prostředků, studia ukončit.

Boj s nepřítelem byl krutý a vyžádal si četné oběti. Nelze nezpomenout těch žáků naší školy, kteří v boji proti fašistické krutovládě položili životy. Na jejich počest pořádáme každoročně tento pochod. Letos je věnován památce Miroslava Kramara.¹⁵²

152 SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr

11. Významné osobnosti šumperského gymnázia

Ondřej Sokol

Herec, režisér, moderátor a překladatel.

Na gymnáziu maturoval v roce 1990.

Vystudoval Činoherní herectví a Činoherní režii na DAMU, poté studoval obor Dokumentární tvorba na FAMU.

1999 – nastoupil do Činoherního klubu jako herec, tři roky poté se uvedl také jako režisér.

Od sezóny 2018/2019 působí v Činoherním klubu jako umělecký šéf.

2002 – Cena Alfréda Radoka v kategorii hra roku a talent roku za hru Martina McDonagha *Osiřelý západ*, kterou přeložil a nastudoval.

2007 – Cena Alfréda Radoka v kategorii hra roku *Hrdina západu*, autor John Millington Synge.

2002 – Cena Thálie pro umělce do 33 let.

2014 – premiéra filmu *Krásno*, který napsal, režíroval a hrál v něm jednu z hlavních rolí.¹⁵³

Anežka Kovalová

Malířka, kreslířka, grafička a pedagožka.

Na gymnáziu maturovala v roce 1967.

V letech 1967-1973 vystudovala malířství na Akademii výtvarných umění v Praze.

Po studiích spolupracovala se svým otcem na jeho realizacích.

V letech 1980-2013 učila v Lidové škole umění v Šumperku.

Po změně režimu v roce 1989 se svým mužem založili Galerii Jiřího Jílka se stálou expozicí děl jejího otce, kde pořádají autorské výstavy.¹⁵⁴

153 *Oslavy 100 let Gymnázia Šumperk* [online]. 2019 [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://100let.gymspk.cz/category/medailon/>

154 *Oslavy 100 let Gymnázia Šumperk* [online]. 2019 [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://100let.gymspk.cz/category/medailon/>

Jaroslav Miller

Český historik, od roku 2014 býval rektorem Univerzity Palackého v Olomouci. Odborně se zabývá dějinami politického myšlení.

Jaroslav Miller vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Palackého, obory Historie – Ruská filologie a literatura – Anglická filologie a literatura. Pokračoval ve studiu a studijních stážích na Středoevropské univerzitě v Budapešti, na univerzitách a vědeckých ústavech v Kanadě, Maďarsku, USA, Velké Británii, Spolkové republice Německo a Austrálii. Byl stipendistou německé vědecké nadace Alexandra von Humboldta, americké nadace Andrew W. Mellona, Fulbrightova programu na Georgia College and State University, USA. Rok zastával místo hostujícího profesora na University of Western Australia v Perthu.¹⁵⁵

Jiří Dopita

Na gymnáziu maturoval v roce 1987.

Hokejový útočník, trenér

- Olympijský vítěz z Nagana
- Třikrát s reprezentací vyhrál mistrovství světa a dvakrát byl třetí
- Bronz má i ze Světového poháru 2004
- Je vítězem Zlaté hokejky 2001
- V NHL oblékal dres Philadelphie a Edmontonu
- V listopadu 2008 byl uveden do Síně slávy českého hokeje¹⁵⁶

Pro zajímavost:

Dodnes se ústně předává slavná věta třídní učitelky: „Dopito, Dopito, uč se, hokej tě živit nebude!“

Zdeněk Brož

Maturoval v roce 1976.

Vystudoval zeměpis a tělesnou výchovu na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

¹⁵⁵ Tamtéž

¹⁵⁶ *Oslavy 100 let Gymnázia Šumperk* [online]. 2019 [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://100let.gymspk.cz/category/medailon/>

Pracoval jako učitel na 3. základní škole v Šumperku, kde působil také jako ředitel.

2002 až 2018 zastával funkci starosty města Šumperk.

2012 byl na šest let zvolen senátorem Senátu Parlamentu České republiky.¹⁵⁷

12. Praktická část

Pro svou praktickou část jsem zvolil didaktickou hru se zaměřením na osobnosti, které maturovali na šumperském gymnáziu. Tato aktivizační metoda má za cíl seznámit žáky s danými osobnostmi, ale i uvědomit si i význam prestižnosti dané školy. V dodatečných otázkách pak žáci prokazují obecnou znalost faktů.

Zařazení hry do edukačního procesu se potýká s tím, jak dnešní děti chápou pojem hry. Často si pod ní představí především komerční počítačovou hru a poté je didaktické hry, tedy hry bez vítěze nebaví. Proto je na učiteli, aby tuto výzvu zvládl a aby žáci hru vnímali jako přirozený přechod mezi hrou a učením. Didaktická hra by ze své podstaty měla být spojena s cíli, při správném vedení ze strany učitele si ale žáci její orientaci na cíle ani uvědomovat nemusí. Didaktická hra by vždy měla být v sepětí s cílem a měla by přispívat k rozvoji různých kompetencí žáků. Při využití her v hodinách si musíme uvědomit, že mezi výukou a hrou existuje jeden velký rozpor. Hra nesleduje nějaký určitý cíl, zatímco výuka je na cíle přímo orientována. Při použití didaktické hry musíme brát zřetel na to, aby cíle zcela nepřekryly podstatu hry a na druhou stranu, aby cíle ze hry zcela nevymizely a z didaktické hry se nestalo něco neúčelného.¹⁵⁸

Metoda didaktické hry, působí na několik oblastí člověka (kognitivita, motivace, emocionalita, socializace, kreativita, komunikace). Především v tom tkví její přínos ve vyučovacím procesu.

V rámci kognitivity působí hra na poznávací funkce žáka, vede ho k samostatnému aktivnímu myšlení. Díky hře se žák setkává s řešením problémové situace a snaží se najít nejvhodnější řešení. Učení hrou je pro žáky často snadnější a příjemnější než klasické učení. Motivací jsou především kladné pocity, které žák při hře zažívá¹⁵⁹.

157 Tamtéž

158 MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

159 KOŤUCHOVÁ, M., KORČÁKOVÁ, E. Využitie didaktické hry. Komenský, roč. 122,

Hra se snaží na žáky intenzivně emocionálně působit, a tím je stimulovat. Žák se maximálně snaží, aby jako jednotlivec nezklamal a zároveň, aby jeho skupina byla co nejlepší. Učitel musí emoce usměrňovat a držet skupinu v rámci fair play a v žácích pěstovat smysl pro něj. Žák se tedy v rámci fair play a slušnosti učí ovládat své emoce a využívat je k lepším výkonům, tím velice dobře poznává sám sebe i ostatní.¹⁶⁰

V rámci socializace musí žáci respektovat pravidla, čímž se učí, jak fungovat v rámci společnosti. Díky hře může žák posuzovat sebe ve vztahu k ostatním, ale zároveň i ve vztahu k sobě samotnému. Dokáže si uvědomit své přínosy, ale i nedostatky. Během hry se u žáka projevují jejich vlastnosti a schopnosti, to může pomoci i učiteli, který díky tomu své žáky pozná blíže.

Mnoho her spočívá v řešení problémové situace, žáci tedy kreativně vymýšlejí, jak se s úkolem vypořádat. Hra umožňuje žákům vzájemnou interakci a komunikaci. Žáci se učí formulovat své vlastní myšlenky a zároveň naslouchat ostatním.¹⁶¹ Proto jsem zvolil pro praktickou část didaktickou hru s osobnostmi.

Název: Aktivity s osobnostmi šumperského gymnázia

Doba: 20 min

Tematický okruh dle RVP G: Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP G: Osobnostní a sociální výchova

Cíle aktivity:

1. Žák se orientuje v učivu sociální struktury společnosti a uvědomuje si podstatu studia na gymnáziu
2. Žák bude rozvíjet své klíčové kompetence (sociální a personální, občanská a komunikativní)
3. Žák se naučí respektovat názory jiných lidí a bude se aktivně zajímat o historii šumperského gymnázia

Prekonceptce: Žáci hodinu před danou aktivitou se seznámí s významnými maturanti šumperského gymnázia. Budou obeznámeni v krátkosti o historii školy, aby se navodila určitá atmosféra sounáležitosti ke své škole. Taktéž si vytvoří skupiny předem.

1998, č. 5/6, s. 104–106. ISSN 0323-0449.

160 Tamtéž

161 Tamtéž

Průběh aktivity: Máme dvě hromádky kartiček, na jedné jsou obrázky dané osobnosti a na druhé jsou různé nápovědy k odhalení dané osoby, doplněné o formu nápovědy (pantomima, kreslení, mluvení). Každá skupinka bude hádat danou osobu za co nejméně nápověd. Ve druhé modifikaci hry, může být obrázek dané osoby na stole a žáci se budou snažit přiřadit pojmy spjaté s nějakou osobou k té správné.

Dodatečné otázky do skupin pro prohloubení obecných znalostí a znalostí o dané osobě:

Jiří Dopita

1. Kde se nachází město Nagano a v jaké roce se uskutečnily Olympijské hry v Naganu?
2. Komu se dává ocenění Zlatá hokejka? Znáš i jiné hráče, co ji získali?

Zdeněk Brož

1. Víte jaký je rozdíl mezi starostou a primátorem?
2. Vzpomněli byste si, jakým volebním systémem volíme do Senátu PČR?

Jaroslav Miller

1. Věděli byste kdo je to rektor?
2. Znáte i nějaké jiné akademické tituly? Jaký titul má třeba soudce, lékař nebo třeba učitel?

Anežka Kovolová

1. Znáte i jiné významné malíře narozené na našem území.
2. Napište pocity a dojmy, které máte při pohledu na její obrazy.

Ondřej Sokol

1. Uvědomíte si, v jakých rolích jste mohli vidět Ondřeje Sokola v televizi nebo v divadle?
2. Dokázali byste mi vysvětlit pojem „Činohra“. Znáte i jiné typy divadelních her?

Závěr

V první kapitole jsme si řekli o historickém kontextu, podívali jsme se na politické souvislosti, tedy jak se Komunistická strana Československa dostala k moci, jak byl v Československu nastolen socialismus, jak se za socialismu žilo, i jak komunistická strana přišla o svou moc. To byl taky hlavní aspekt budování gymnaziálního školství a nejen jeho. Za hlavní ideu v první kapitole ovšem považuji náhled do výchovy socialistické mládeže. Jak jsem zmiňoval posláním škol v Československé socialistické republice je vychovávat mládež a pracující v duchu vědeckého světového názoru v občany vzdělané, způsobilé osvojit si poznatky současné vědy a techniky, připravené ke společensky užitečné práci, v lidi tělesně zdravé, nalézající radostné uspokojení v kolektivu a v práci pro celek, prodchnuté ideami socialistického vlastenectví a internacionalismu – v uvědomělé občany Československé socialistické republiky, nadšené budovatele komunismu.

Ve další kapitole jsem nahlédly na středoškolské reformy, které se ne vždy setkaly s pozitivními reakcemi, některé jsou i dle almanachů vyloženě zatracovány. Za mě největším rozdílem už třeba komparací k dnešním gymnáziím byl zákon o „jedenáctiletkách“. Gymnázia se měla přiblížit výukou a praxí k tolik milovaným průmyslovým školám. Gymnaziální hodiny věnované výrobní praxi šly na úkor vyučovacích předmětů, zejména humanitních. „Hlavní výuka“ tzv. ZVOP – základů výroby a odborné přípravy v oborech ekonomika, zemědělství, strojírenství, stavebnictví, technická chemie a programování. Ze „ZVOPu“ se také povinně maturovalo, ovšem žáci gymnázia nikdy v této odborné přípravě nemohli konkurovat absolventům průmyslových škol. Za zmínku i určitě stojí nová forma výuky tzv. večerní škola, které měla pomoci pracujícím lidem doplnit vzdělání a vybudovat vzdělané obyvatelstvo pro výrobu, zemědělství nebo průmysl. Největší vliv, který zatřásl nejen se školstvím, ale s celým Československým národem byl vstup armád Varšavské smlouvy 1968 a následná „normalizace“, která se přímo promítla do gymnaziálního vzdělávání.

Ve další kapitole můžeme vidět především změny se tak odehrály na poli osnov gymnázií a zavádění předmětů. Podle osnov byly dva hlavní typy gymnázií – gymnázia a gymnázia se zaměřením. Zaměření gymnázií bylo však značně zredukováno: specializace se omezila jen na matematiku, na matematiku a fyziku, na programování a na tělesnou výchovu. Základy odborné přípravy, jež se v druhém ročníku dělily na Technickou grafiku a Techniku administrativy, přičemž záleželo na tom, jakou volbu studijního zaměření žáci provedli - měli na výběr ložiskovou geologii, hornictví, hutnickou výrobu, strojírenství, elektrotechniku, technickou chemii, stavebnictví,

zemědělství, nebo programování, ekonomiku a organizaci, kulturně výchovnou činnost a tělesnou výchovu. Ke každému z těchto oborů byly vypsány ještě jednotlivé předměty. Volitelné předměty byly až ve čtvrtém ročníku. Jak už jsem psal výše gymnaziální školství se snažilo jít podobnou cestou jako průmyslové školy. Avšak v 80. letech můžeme vidět i jiné specializace a to v tělesné výchově.

V poslední kapitole se zaměřuji na vlivy, které ovlivňovaly socialistickou mládež, jako byly volno časové aktivity, oslavy a tradice, různé brigády či školní výlety a aktivity. Speciální pozornost pak přidávám k pojmům propaganda a indoktrinace, která přímo ovlivnila Československou mládež na školách i mimo ni. Socialistická mládež se mohla s Indoktrinací a propagandou potkat hlavně v masmédiích. Rozhlas a televize byly nejučinnějšími prostředky propagandy, jelikož hlavním cílem bylo vzbudit co největší ideologické nadšení pro budoucí budovatele komunismu. V televizi i rozhlasu se vysílaly různé didaktické pořady, které byly v souladu se školními osnovami. Poslech těchto pořadů byl několik let povinný. Můžeme nahlédnout i do vzdělání socialistických učitelů a k významným osobnostem, kteří úspěšně maturovali na šumperském gymnáziu.

V praktické části se zaměřuji na významné osobnosti gymnázia a jejich implementování do didaktické hry – Aktivity. Hra může mít dvě podoby a v závěru hry se pak studenti odpovídají na otázky obecných znalostí.

Gymnaziální školství bylo vždy specifické, mnohokrát se proměnilo, někdy zaniklo a někdy se sloučilo. Některé zákony byly zatracovány a některé se zase vítaly s velkou slávou. Kdybych měl provést komparaci k dnešnímu dění v gymnaziálním prostředí musím podotknout, že i dnes se gymnázia potýkají s problémy. Sice jiného charakteru, ale potýkají. Nedostatek financí pro modernizaci učeben a učebních pomůcek. Některé musí snižovat svou úroveň, aby dokázaly „naplnit kapacitu“ tříd. Ovšem některé se tomu všemu vyhnuly a doufám, že jich bude takových více. Malý dovětek na závěr, školství je tak náročný kolos na udržení, že až zub času ukáže, zda se reformy, osnovy, plány či projekty opravdu povedly. To se týká jak základního, tak středního ale i vysokoškolského vzdělávání.

Seznam použité literatury:

Internetové zdroje

Oslavy 100 let Gymnázia Šumperk [online]. 2019 [cit. 2023-12-03]. Dostupné z:
<https://100let.gymspk.cz/category/medailon/>

Almanachy, osnovy a jiné prameny

1. Dějiny učitelstva ČSSR: 1848-1968, Odborový svaz pracovníků školství a vědy. Ústřední sekce pro zpracování dějin českého a slovenského učitelstva, Min. školství, 1968
2. Zasedání ústředního výboru KSČ ve dnech 3. a 4. července 1973. Praha 1973, str. 51
3. Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po 13. sjezdu KSČ: rezoluce o aktuálních otázkách jednoty strany schválená na plenárním zasedání ÚV KSČ v prosinci 1970. Praha 1971, str. 16.
4. 1945-1975 Třicet let socialistického školství v Československé socialistické republice: Střední školy. Praha 1975, str. 141.
5. Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy: projekt a důvodová zpráva. Praha 1976, str. 10 a 36-37.
6. Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy: projekt a důvodová zpráva. 2. vyd. Praha: SPN, 1983. 63 s. ISBN není uvedeno.
7. Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 7, 1951, seš. 2, s. 18
8. Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 8, 1952, seš. 30, s. 401
9. Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 8, 1952, seš. 10, s. 137-138
10. Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 8, 1952, seš. 5, s. 80-81
11. Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. 9, 1953, seš. 3, s. 35
12. Věstník Ministerstva školství a Ministerstva kultury České socialistické republiky, roč. 28, 1972, seš. 8, s. 130
13. Věstník Ministerstva školství a kultury, roč. 14, 1958, seš. 4, s. 51
14. SOKA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., Pamětní kniha k 50. výročí Gymnázia v Šumperku (1919-1969), nestr.

15. SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední knihy: Školní kronika 1919-1946, inventární č.1,
16. SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1969-1970),
17. SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1979-1980),
18. SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1983-1984),
19. SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1985-1986)
20. SOkA Šumperk, Fond Gymnázium Šumperk – NEZPRAC., úřední kniha: Školní kronika (1987-1988)

Legislativní normy

1. Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-150>
2. Vládní nařízení č. 196/1948 Sb. Dostupné z <https://www.epravo.cz/vyhledavaniapi/?Id=17629&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.
3. Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1145_01.htm
4. Zákon č. 31/1953 Sb. Par. 3., základní všeobecné vzdělání Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon) Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-31>
5. Zákon č. 168 ze dne 28. prosince 1960 o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In Sbíрка zákonů Československé socialistické republiky. 1960, částka 82, s. 645-651. Dostupný z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu>
6. Zákon č. 63/1978 Sb. zákon o opatřeních v soustavě základních a středních škol. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-63>.
7. Zákon č. 29/1984 Sb. Zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon). Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29>
8. Zákon č. 168/1968 Sb. Zákon o gymnasiích. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-168>

Literatura

1. Adamová, K., Lojek, A., Schelle K., & Tauchen, J. (2015). *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka.
2. Adamová, K. (2001). *Politologický slovník* (1. vyd.) (s. 85). Praha: C.H. Beck.
3. ADAMCOVÁ, Jana. *Dějiny Základní školy Marie Kudeřikové ve Strážnici v letech 1945 - 1989* [online]. Brno, 2019 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/x6pji/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří ZOUNEK.
4. Avratová, M., Bednářová, J., & Soukupová, A. (1984). *Československé školství*. (s. 17). Praha: Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR
5. Bělina, P. (2002). *Dějiny zemí koruny české*,. (8. vyd.). Praha: Paseka.
6. Cuhra, J., Ellinger, J., Gjuríčová, A., Smetana, V., (2006). *České země v evropských dějinách*. Čtvrtí díl od roku 1918. (s.187-191). Praha: Paseka
7. DULÍČEK, Lukáš, HUTLA, Jan a RUFFER, Roman. *Dějiny Gymnázia J.K. Tyla v období totality očima pamětníků*. Hradec Králové 2008, str. 130
8. Emmert, F. (2012). *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno: Clio.
9. Geist, B. (1993). *Sociologický slovník* (s. 311). Victoria Publishing
10. GOBYOVÁ, Jitka. *Vývoj školství v České republice po roce 1989: Kvantitativní rozvoj gymnázií, středních odborných škol, vysokých škol*. Praha 1994, str. 8
11. Hemánus, P. (1974). *Propaganda and Indoctrination; a Tentative Concept Analysis* (s. 216). *Gazette* 20 (4)
12. Hříbek, B. (1979). *Sjednocení mladé generace. Příspěvek k historii mládežnického hnutí v Československu v letech 1945-1950*. *Mladá fronta*
13. CHMELÍK, Luboš. *Vývoj školské správy na našem území* [online]. Brno, 2010 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xupof/> Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Ladislav VOJÁČEK.
14. JANÁČEK, Pavel. *Socialistický realismus: co s ním?* [online]. *advojka.cz*, 2007
15. KOLÁŘ, Zdeněk a Marie FRÝBORTOVÁ. *Formování socialistického učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 1985, ISBN 60-038-85
16. KOŤUCHOVÁ, M., KORČÁKOVÁ, E. *Využitie didaktické hry*. *Komenský*, roč. 122, 1998, č. 5/6, s. 104–106. ISSN 0323-0449.

17. Kourová, P. (2020). Prosazování komunistické ideologie do školní výchovy dětí a mládeže. In Cuhra, J., Černá, M., Devátá, M., Hermann, T., & Kourová, P. (2020). Pojetí a prosazování komunistické výchovy v Československu 1948-1989 (s.121). Ústav pro soudobé dějiny AV ČR
18. Korejs, J., Hřebejková, J., *Vývoj učebního plánu naší všeobecně vzdělávací školy*: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Vydavatelství: M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1. ISSN 0031-3815
19. KOŘÍNEK, Miroslav. Zdokonalování přípravy a dalšího vzdělávání učitelů prvního stupně základní školy. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 64-65
20. KUJAL, Bohumil. Třicet let československé jednotné školy. Praha 1979 Jowett, G., & O'Donnell, V. (2019). Propaganda & persuasion (s. 6). Sage
21. Knapík, J. (2018). Mezi pionýrským šátkem a mopedem: Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948- 1970 (s. 49-52). Praha: Academia
22. Knapík, J. (2014). Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech (s. 47). Opava: Slezská univerzita.
23. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
24. Merry, Michael S. 2005. „Indoctrination, Moral Instruction, and Nonrational Beliefs: A Place for Autonomy?“ (s. 405-406). *Educational Theory* 55 (4)
25. McDermott, K. (2015). *Communist Czechoslovakia, 1945-89: a political and social History* (s. 150). Palgrave.

26. Průcha, J. (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: portál.
27. Vichrová, M. (2006) *Pedagog v totalitních režimech 20. století*. *Studia paedagogica*, 54 (11), 199–205
28. Wróbel, A. (2008). *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda* (s. 131). Grada.
29. Rychlík, J. (2020). *Československo v období socialismu: 1945-1989* (s. 162). (Vydání první.). V Praze: Vyšehrad.
30. Sucháček, P. (2014). *Spor o víceletá gymnázia: historický kontext a empirická data*. *Studia paedagogica*, 19 (3), 139-154.
31. Svatoš, Z. (1978). *Pionýrská encyklopedie 1*. Praha: Mladá fronta

32. Šindlář, M. (2017). Československý svaz mládeže jako prostředek ideologického působení na mládež v Brně (1949–1953). Diplomová práce. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/x02al/diplomova-prace-sidlar.pdf>
33. Šimáně, M., & Kamanová, L. (2020). Přijímací řízení na středních odborných školách v období socialistického Československa. *Studia paedagogica*, 25 (3), 69-101.
34. UHLÍŘOVÁ, Jana. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, 87 s. ISBN 978-80-7290-641-3
35. VÁŇOVÁ, Růžena. České gymnázium v 70. a 80. letech 20. století. In: *Minulost, současnost a budoucnost gymnaziálního vzdělávání: sborník referátů z konference konané ve dnech 24.-25. června 1999 v Jičíně*. Semily 2000, str. 111.
36. Zounek, J., Šimáně, M., & Knotová, D. (2016). Cesta k učitelství v socialistickém Československu pohledem pamětníků. *Studia paedagogica*, 21 (3), 131–158.

Použité zkratky

1. KSČ - Komunistická strana Československa
2. SČM - Svaz české mládeže
3. ZVOP - základy výroby a odborné přípravy
4. NKV - národní kontrolní výbor
5. JSS – Jedenáctiletá střední škola
6. SVVŠ- střední všeobecně vzdělávací škola
7. ONV - Okresní národní výbor
8. ČSM - Československý svaz mládeže
9. SRPŠ - Sdružení rodičů a přátel školy

Přílohy:

Příloha 1. Učební plány gymnasia r. 1949

Učební plán školy národní, střední a gymnasia r. 1949

Stupeň Třída	I. nár. škola					II. střední škola				III. gymnasium				Celkem
	1	2	3	4	5	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	
Jazyk český vyučovací	9	9	8	8	8	6	5	5	5	4	4	4	3	78
Jazyk ruský	—	—	—	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	27
Další živý jazyk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	2	11
Prvouka	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
Vlastivěda	—	—	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	12
Dějepis	—	—	—	—	—	—	2	3	2	2	2	2	2	15
Zeměpis	—	—	—	—	—	3	2	—	2	2	2	—	2	13
Občanská nauka	—	—	—	—	—	1	1	2	2	2	2	—	—	10
Filosofie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Matematika (na II. a III. stup.), počty a měřictví (na I. stupni)	3	4	4	4	4	5	4	4	4	4	3	3	3	49
Přírodopis	—	—	—	—	—	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Chemie	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	2	2	2	10
Fyzika	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	3	4	13
Psaní	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Kreslení	—	—	2	2	2	2	2	2	2	—	—	—	—	14
Výtvarná výchova	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Rýsování	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2
Ruční práce (na I. stupni)	—	—	1	2	2	0(2) ¹	0(2)	0(2)	0(2)	—	—	—	—	5(13)
Nauka o domácnosti (na II. stup.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nábož. výchova	2	2	2	2	2	2	2	2	1	—	—	—	—	17
Hudební výchova	1	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	—	—	15
Těles. výchova	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	26
Volitelné předměty:														
Jazyk. latin.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	2	2	11
Deskript. geom.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	2	2	11
Zájemové kroužky	21	22	25	28	28	28(30)	29(31)	31(33)	31(33)	30	30	30	30	363(371)
			2	2	2	4(2)	4(2)	6(4)	6(4)					

¹ V závorce počet hodin pro dívky.

Příloha 2. Ředitel a zástupce školy



Ředitel školy
Oldřich Skládal



Zástupce ředitele
Ctirad Medlík

Příloha 3. Každoroční soutěž v atletice



Start na 1.500 m



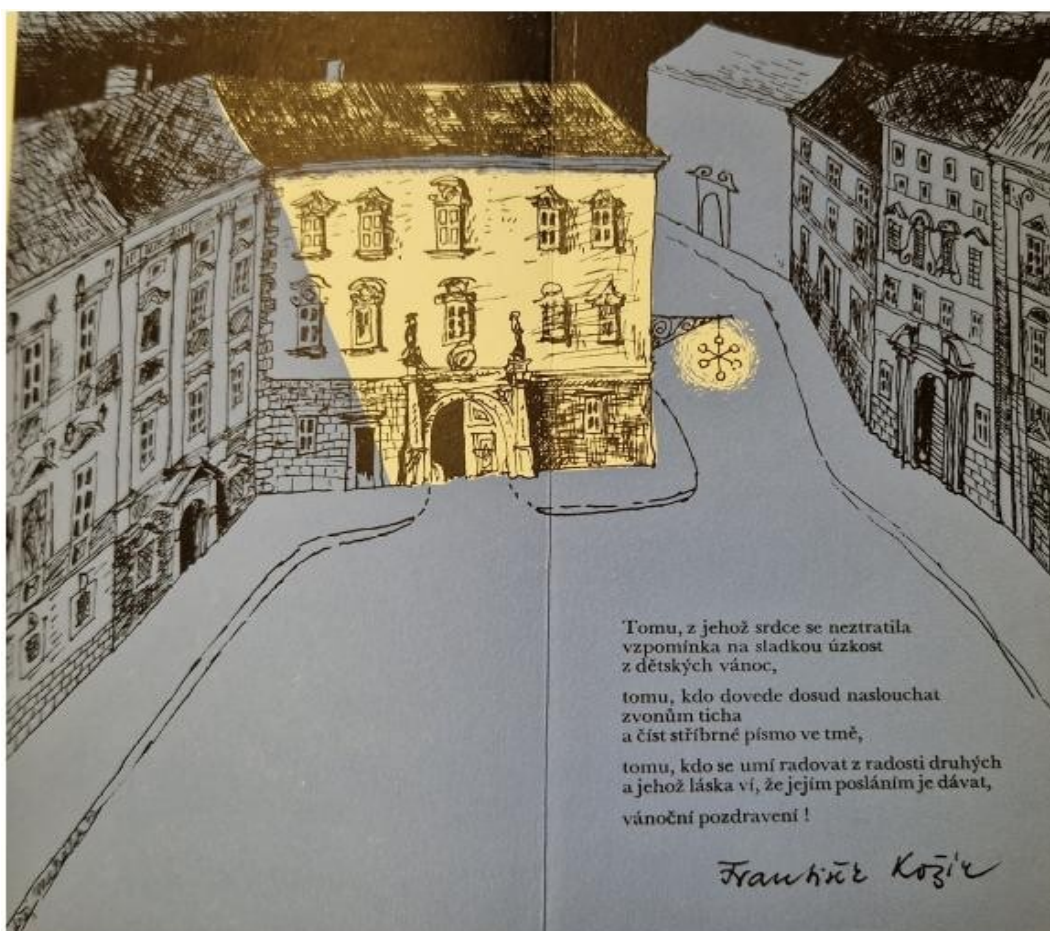
200 m - vítěz II. rozběhu Kašftek



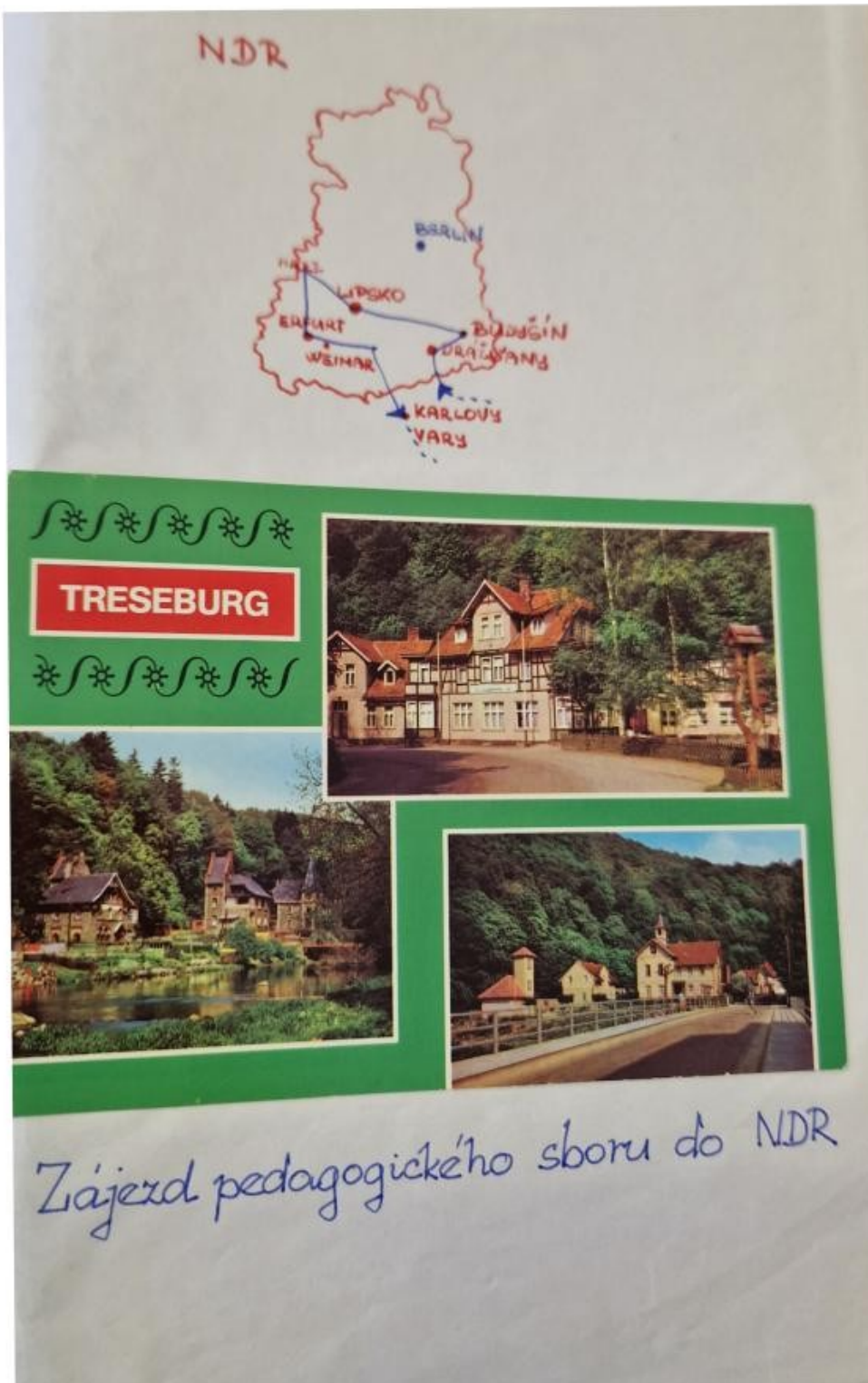
Příloha 4. Slavnostní zahájení 1.Máje



Příloha 5. Vánoční přání maturantů



Příloha 6. Vzpomínka na zájezd pedagogického sboru



Příloha 7. Významný rok šumperského gymnázia

VÝZNAMNÝ DEN V HISTORII ŠUMPERSKÉHO GYMNÁZIA

Další nový školní objekt

Šumperk 30. září 1985 (ha) — Za účasti ved. taj. OV KSC Aloise Švédy, předsedy ONV Jana Heidenreicha, vedoucího odboru školství SmKNV Leopolda Boháče, pedagogického sboru a studentů, představitelů městských orgánů a dalších hostů, byla slavnostně předána svému účelu nová budova šumperského gymnázia, která zásadně řeší dlouhodobé prostorové problémy školy, čímž pomůže ještě účinněji a kvalitněji plnit úkoly současných gymnázia.

Vlastnímu otevření nových prostor školy předcházela pietní akt. K památníku obětí fašismu položila delegace školy kytici rudých karafiátů. Poté v úvodu slavnostního shromáždění před novou školní budovou zazněla československá státní hymna. Ředitel gymnázia PhDr. Jiří Černý přivítal delegaci krajských, okresních a městských stranických a státních orgánů, pracovníky OSP Šumperk, delegaci patronátního podniku Pramet, OPOS, KIU, OV SSM, SRPŠ, zástupce dalších závodů a institucí, s kterými škola spolupracuje. V uvítacím projevu ocenil péči, kterou socialistická společnost soustavně věnuje vzdělání své nejmladší generace. Za zvuků slavnostní fan-

láry symbolickou pásku přestříhali soudruzi Alois Švéda a Leopold Boháč. Popřáli pedagogickým a výchovným pracovníkům další úspěchy v jejich odpovědné práci. Prohlídka nového školního objektu prokázala, že pracovníci OSP Šumperk dokáží odvádět dobrou a kvalitní práci. Celková hodnota díla v návaznosti na některé úpravy staré části školy činí na 6,5 mil. Kčs. V budově jsou centrální šatny, 8 běžných a 7 jazykových učeben, 13 kabinetů, fotokomora, sklad a sociální zařízení. Studenti a členové pedagogického sboru dosud odpracovali na stavbě na pět tisíc brigádnických hodin. Tím více si budou objektu a jeho vnitřního zařízení vážit a o ně pečovat.

Příloha 8. Karty k didaktické hře:



Grafička a malířka (pantomima)
Lidové škole umění v Šumperku (kreslení)
Expozice (mluvení)
Vybraný obraz (mluvení)





Senátor (mluvení)
Starosta města Šumperk (kreslení)
Ředitel školy (pantomima)
Volby (pantomima)



Vítězství OH (pantomima)
Zlatá hokejka (kreslení)
Síň slávy českého hokeje (mluvení)
NHL (kreslení)



Univerzita Palackého v Olomouci (kreslení)
Historik (pantomima)
Vzdělaný člověk (pantomima)
Rektor (mluvení)



Moderátor (pantomima)
Činohra (mluvení)
Divadelní herec (pantomima)
Člen „Partičky“ (kreslení)